Inspectoratul Şcolar Judeţean Bihor
Casa Corpului Didactic a Judeţului Bihor

Dascălul creştin

Revistă a profesorilor de religie din judeţul Bihor

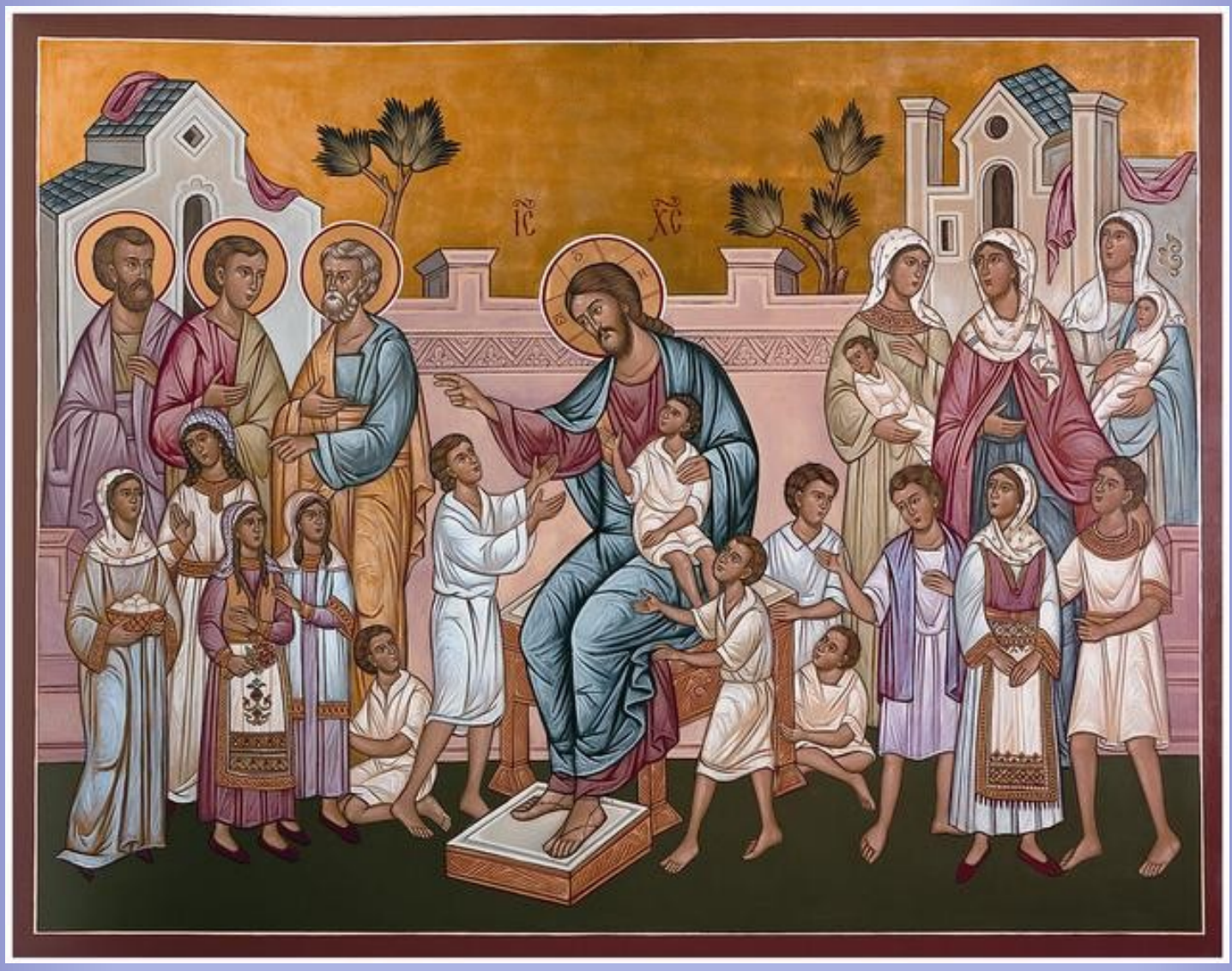

Anul I, Nr. 1 – noiembrie 2010

Inspectoratul Şcolar Judeţean Bihor

Casa Corpului Didactic a Judeţului Bihor

Dascălul creştin

Revistă a profesorilor de religie din judeţul Bihor

Apare cu binecuvântarea

Preasfinţitului Părinte Sofronie,

Episcopul Oradiei

ISSN 2069 - 3370

Oradea

2010

COLECTIVUL DE REDACȚIE:

Preşedinte de onoare:
Preasfințitul Părinte Sofronie Drincec, Episcopul Oradiei

Preşedinte:
Pr. Prof. Florin Negruțiu

Secretar:
Pr. Prof. Dorel Leucea

Membri:
Prof. Mariana Bojan
Prof. Călin Perțe
Prof. Diana Cornea

„A educa înseamnă a cultiva curăţenia sufletească şi buna-cuviinţă a copiilor şi tinerilor, a-l creşte pe copil moral şi în evlavie, a avea grijă de sufletul lui, a-i modela inteligenţa, a forma un atlet pentru Hristos; pe scurt, a te îngriji de mântuirea sufletului lui. Educaţia este asemenea unei arte: artă mai mare decât aceasta nu există, pentru că, dacă toate artele aduc un folos pentru lumea de aici, arta educaţiei se săvârşeşte în vederea accederii la lumea viitoare."

(Sfântul Ioan Hrisostom)

Lizzy Card

Cuprins:

Negruțiu Florin (ISJ Bihor)

Statutul religiei în şcoala românească 5

Ardelean Daniel (Şcoala cu clasele I-VIII Batăr) :

Cruciadele împotriva Islamului (primele trei cruciade) 8

Balogh Marioara Florica (Liceul Teoretic *Nicolae Jiga* Tinca) :

Profesorul de religie între profesie şi misiune 14

Benedek Matilda Ramona (Liceul Teologic Romano-Catolic *Szent Laszlo* Oradea) :

Spiritul de educație din epoca pastorală a episcopului Márton Áron 19

Ilieş Ciprian Ovidiu (Colegiul Național *Arany Janos* Salonta) :

Fericirea, umanism creştin sau umanism secularizat 23

Juncu Vasile (Liceul Teoretic *Aurel Lazăr* Oradea) :

Puterea cuvintelor 32

Leucea Dorel Mircea (Liceul Teologic Ortodox *Episcop Roman Ciorogariu* Oradea) :

Erezia bogomilistă: doctrină şi evoluție istorică 33

Milian Mariana (Școala cu clasele I-VIII *Oltea Doamna* Oradea) :

Familia din perspectivă creştină 37

Nichita Diana (Şcoala cu clasele I-VIII Dimitrie Cantemir Oradea):

Managementul motivării învățării pentru ora de religie 43

Sonea Alin Florin (Liceul Teologic Ortodox *Episcop Roman Ciorogariu* Oradea)

Religie şi secularizare 54

Iakab Gabriel Karol (Şcoala cu clasele I-VIII Remetea):

Poezii 69

Norme tehnice de redactare a materialelor destinate publicării în revista ,,Dascălul creştin” 72

Statutul religiei în şcoala românească

Pr. Prof. *Florin Negruțiu*
Inspector de specialitate, ISJ Bihor

Educația religioasă contribuie la formarea individului, la implicarea lui responsabilă în viața activă şi socială. Religia influențează activ toate componentele educației şi instrucției elevilor sub aspect intelectual, afectiv şi comportamental, într-o strânsă interdependență.

Până să ajungă la statutul din prezent în şcoala românească au fost parcurse multe şi dificile etape.

Realizarea marelui act al Unirii Principatelor, prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, a deschis calea unor schimbări profunde în viața politică, socială, economică şi culturală a statului național român modern. Acestea au determinat o serie de reforme, printre care menționăm şi reforma învățământului[1].

Pâna în anul 1859, la momentul Unirii Principatelor, învățământul se realiza în Biserică, iar în perioada Regulamentului organic, când s-au luat măsuri şi pentru organizarea învățământului, ierarhii Bisericii aveau şi atribuții de efori ai şcolilor.

Prin Legea Instrucțiunii Publice, adoptată la 25 noiembrie/7 decembrie 1864 s-au stabilit trei grade de învățământ: primar, secundar şi superior. Timp de peste trei decenii, această lege a stat la baza învățământului românesc. Legea afirma în articolul 31 că „instrucțiunea elementară este obligatorie şi gratuită pentru toți copiii de amândouă sexele, începând de la opt până la doisprezece ani”[2]

Este una dintre primele legi din Europa care instituie obligativitatea şi gratuitatea învatamântului dupa Suedia, Norvegia, Prusia şi Italia, dar înaintea Marii Britanii, care introduce obligativitatea învățământului în 1870, Elveția 1874, Bulgaria 1879, Serbia 1882, Franta 1892[3].

---

[1] Pacurariu, Pr. Prof. Dr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 1994, p. 109;

[2] Bunescu, Gheorghe, *Antologia Legilor Învățământului din România*, Institutul de Ştiințe ale Educației, Bucureşti, 2004, p. 26;

[3] *Ibidem*, p. 9;

Între obiectele de studiu, Religia ocupa loc important, atât în cadrul învățământului primar unde se preda catehismul (art. 32), cât şi în cadrul învățământului secundar, gimnazii şi licee, unde se preda „Religiunea" (art. 116). Articolul 74 menționa preotul ca responsabil cu învățătura religioasă a copiiilor. Duminica şi în sărbătorile cele mari, toți copiii se adunau la şcoală dimineața şi erau duşi de învațător la biserică pentru a participa la serviciul divin (art. 73).

Decretul din 1948 pune bazele unui sistem de învățământ liniar, rupt de tradițiile învățământului românesc: şcoala elementară cu două cicluri (I şi II); şcoala medie (licee, şcoli tehnice şi pedagogice). Cele două legi care urmeaza în ordine cronologica (1968, 1978) încearcă o revenire la structurile tradiționale[4], însă nu şi în privința religiei care rămâne în continuare interzisă, nu doar ca disciplină de studiu, ci şi ca menționare a conceptului religios în cadrul altor discipline de studiu[5]. În această situație, educația religioasă s-a organizat în cadrul Bisericii.

Această stare a continuat până în decembrie 1989, când s-au produs o seamă de schimbări nu numai în viața politică şi socială a țării, ci şi în sectorul vieții religioase prin reparația morală acordată învățământului teologic si religios.

Prin Ordinul Ministerului Învățământului şi Ştiintei, nr. 15052/1990, religia a fost reintrodusă ca obiect de studiu în învățământul primar şi gimnazial, cu statut opțional şi facultativ, o oră la două săptămâni. Totodată, a fost asigurată posibilitatea predării pe criterii confesionale şi aprecierea prin calificative.

Datorită interesului manifestat de elevi şi părinți, Ministerul Învățământului şi Ştiinței, prin Ordinul nr. 9176/01.02.1991, a hotărât ca această disciplină să se predea o oră pe săptămână, iar prin Ordinul nr. 10447/07.09.1992, au fost reglementate şi o serie de aspecte privind predarea educației religios - morale la clasele I – VIII, respectiv încadrarea, normarea şi salarizarea celor care predau această disciplină. Din anul 1993, prin ordinul nr. 10306/17.08.1993, această disciplină nu s-a mai numit Educație religioasă, ci Religie.

Legea Învățământului nr. 84/1995, a precizat statutul Religiei ca disciplină şcolară. În învățământul primar predarea era obligatorie, la gimnaziu era opțională, iar la liceu şi şcoli profesionale, facultativă, însă după ce Biserica Ortodoxă Română a solicitat modificarea articolului 9 din Legea Învățământului, Legea nr. 84/1995, modificată şi republicată în Monitorul Oficial al României, anul XI, nr. 606 din 10 decembrie 1999, se aduc completări referitoare la statutul Religiei.

Ordinul nr. 3670/17.04.2001 cu privire la aplicarea Planurilor-cadru de învățământ pentru liceu în anul scolar 2001-2002, accentuează statutul disciplinei Religie menționând că „planurile-

[4] Scorpan, Costin, *Istoria României – Enciclopedie*, Editura Nemira, 1997, p. 541
[5] Deletant, Dennis, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia civică, Bucureşti 1997, pp. 69-70

cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal şi profesional includ Religia ca disciplină şcolară, parte a trunchiului comun. Elevul, cu acordul părinților sau al tutorelui legal instituit, alege pentru studiu religia şi confesiunea. La solicitarea scrisă a părinților sau a tutorelui legal instituit, elevul poate să nu frecventeze ora de religie. În această ultimă situație, elevul îşi va alege, în locul disciplinei Religie, o disciplină opțională".

Potrivit Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor publicată în Monitorul oficial Partea I, nr. 11/8.01.2007**,** *Secțiunea a 5-a,* **Art. 32.** – (1) În învățământul de stat şi particular, predarea religiei este asigurată prin lege cultelor recunoscute.

"Personalul didactic care predă religia în şcolile de stat se numeşte cu acordul cultului pe care îl reprezintă, în condițiile legii..." La cerere, în situația în care conducerea şcolii nu poate asigura profesori de religie aparținând cultului din care fac parte elevii, aceştia pot face dovada studierii religiei proprii cu atestat din partea cultului căruia îi aparțin"[6]

În prezent statutul disciplinei a fost readus în discuție în perspectiva promulgării unei noi legi a învățământului. Acesta este însă un prilej de a demonstra necesitatea predării religiei într-un context în care toți factorii trebuie să-şi reunească eforturile şi să le canalizeze către zona educațională. Parteneriatul Şcoală-Biserică se impune ca o necesitate într-o lume amenințată de pericolul secularizării.

Religia trebuie să se mențină ca un obiect de studiu care culturalizează, socializează şi spiritualizează omul. Ea va conduce la iubire, toleranță şi bunăvoire între semeni.

Impactul religiei şi al învățământului religios se concretizează în: ataşamentul efectiv şi afectiv al multor tineri la valorile doctrinare şi moral-religioase; aprecierile şcolilor pentru aportul educativ şi formativ al religiei; participarea unui număr mare de elevi la cercurile tematice organizate la nivelul şcolilor, activități finalizate cu participare la expoziții şi concursuri; realizarea unui fond sufletesc curat la un segment important din rândul elevilor, parinților şi cadrelor didactice, nu numai de religie.

[6] Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor Publicată în Monitorul oficial Partea I, nr. 11/8.01.2007

Cruciadele împotriva Islamului (primele trei cruciade)

Daniel Ardelean
Şcoala cu clasele I-VIII Batăr

Cruciadele au apărut la sfârşitul secolului al XI-lea, fiind iniţiate în ţările apusene ale Europei şi constituind în istoria Evului Mediu un fenomen complex. Numărul acestor expediţii militare a depăşit cifra zece, dar cea mai mare importanţă au avut-o şapte dintre cruciade.

Cruciadele se deosebesc de expediţiile militare obişnuite prin caracterul lor internaţional şi prin amprenta lor religioasă. Aspectul religios constă în faptul că aceste expediţii au fost însoţite de la început de o ideologie creştină.

Termenul ,,cruciadă" desemnează, în genere, un pelerinaj ritual care avea drept scop principal eliberarea locuitorilor din Ţara Sfântă de sub stăpânirea musulmanilor.

Pe lângă scopul principal, religios, au fost şi alte scopuri secundare, sociale, politice şi economice.

În cruciade au fost angajaţi, în primul rând, cavaleri feudali, dornici de fapte măreţe şi de aventură, mai ales dintre cei fără domenii feudale, aceştia urmărind să dobândească mari teritorii şi averi sau să creeze state de tip feudal în Orient, care să le asigure pe viitor surse de mari venituri. Orientul deţinea la vremea aceea un număr imens de opere de artă şi bogăţii numeroase, care au fost jefuite şi transportate în Occident. Populaţia creştină s-a implicat şi ea în aceste cruciade, fie trimiţând pelerini care să se roage pentru iertarea păcatelor poporului, fie susţinând lupta cruciaţilor. În cruciade au fost implicaţi şi evrei care nădăjduiau reîntoarcerea în Palestina. Întrucât mulţi dintre ei erau cămătari, au împrumutat cavalerilor bani cu dobânzi foarte mari. Aceştia, neavând apoi cu ce să plătească, au început să-i persecute pe evrei. N-a lipsit de la organizarea cruciadelor nici elementul comercial, veneţienii şi genovezii punând flotele lor comerciale în slujba cruciaţilor. După eşecul din anul 1187, când Ierusalimul a căzut din nou în mâinile arabilor, ei au făcut comerţ chiar şi cu aceştia.[1]

[1] Nicolae Chifăr, *Istoria creştinismului*, vol.III, Ed. Trinitas, Iaşi, 2002, p.126.

Toate aceste impresionante şi vrednice de milă ,,armate" improvizate, aşternându-se la drum hrănite cu un misticism rudimentar, s-au pierdut una câte una în mirajul cântărilor lor religioase şi au degenerat câteodată în hoarde de aventurieri şi de jefuitori fără scrupule.[2]

Papalitatea a considerat cruciadele expresii ale luptei creştine împotriva necredincioşilor, numindu-i pe cruciați ,,*milites Sancti Petri*", care să cucerească creştinătatea orientală în favoarea Sfântului Petru, deci pentru statul papal.[3]

Islamul apare în istorie în sec. VII d. Hr. la Mecca, în Peninsula Arabia avându-l drept întemeietor pe Muhammad. În islam se întâlnesc două elemente fundamentale: elementul religios propriu-zis, considerat ca revelație, şi elementul uman, caracterizat prin dorința de eliberare şi expansiune, mai târziu.

Sunt cucerite rând pe rând: Damascul (635); Ierusalimul, Antiohia şi Basra în 638; Persia (637-650), Egiptul (639-642). Musulmanii umayyazi, din Damasc şi-au continuat expansiunea teritorială spre Răsărit (Afganistan), apoi spre Apus (Africa de Nord şi Spania). Ajungând la Toledo, în Spania, arabii, în înaintarea lor spre Franța au fost opriți de Carol Martel, în bătălia de la Poitiers din 732. Dacă această bătălie nu ar fi fost câştigată, Europa ar fi fost azi, cu siguranță, supusă credinței lui Muhammad şi a lui Allah.

Începând cu secolul al XI-lea, destinele islamului sunt conduse de turci, islamizați în secolul al X-lea. Însă din secolul al XIV-lea şi până în secolul al XIX-lea, islamul este reprezentat, în primul rând, de puternicul Imperiu Otoman, întemeiat în 1301 în Asia Mică.

Prima cruciadă a fost propovăduită la Conciliul de la Clermont, în 1095, de papa Urban al II-lea. În perioada aceasta s-a observat o adâncire a sentimentului religios. Sentimentele religioase se manifestau prin evlavia pentru relicvele sfinte şi pentru pelerinajele la locurile sfinte.

Zona Europei Occidentale, care a jucat un rol important în revigorarea Bisericii Apusene, a fost cea din care s-au ales cruciații.

În perioada aceasta, au loc schimbări politice, când, după bătălia de la Mantzikert din 1071, dintre bizantini şi turci, în care bizantinii au fost învinşi, împăratul Roman al IV-lea Diogene, fiind luat prizonier şi îmbrăcat cu haine turceşti, a fost trimis în Bizanț, turcii ajung să cucerească Siria şi Palestina între anii 1073-1078.

Peregrinările la Locurile Sfinte au fost practic întrerupte, musulmanii reprezentând astfel un pericol pentru lumea creştină.

În Conciliul de la Clermont, papa Urban al II-lea a prezentat în cuvântarea sa principiile acestei prime acțiuni de eliberare a Locurilor Sfinte, insistând pe ajutorul ce trebuie acordat

---

[2] Charles-Emanuel Dufourcq, *Cruciadele*, trad. George Miciacio, Ed. Artemis, Bucureşti, 1998, p. 24.
[3] Nicolae Chifăr, *op. cit.*, p.126

creştinilor din Orient, oprimați de către turci. Acest subiect a fost repede înlocuit de ideea eliberării mormântului lui Hristos, recucerirea şi apărarea sa.

Biserica condamnase folosirea armelor, războiul, indiferent de forma sa, fiind un păcat. Însă, acum apăruse în Apus ideea de „*bellum iustum*", a „*războiului drept*".

Un alt factor ce a contribuit la acceptarea acțiunilor de acest fel l-a constituit militarizarea centrelor episcopale, fiecare episcopie având multe proprietăți, trebuind să-şi organizeze propriul corp de apărare.

Tot în cursul secolului al XI-lea apare ideea şi practica cavalerismului, în Apus, mai ales a cavalerismului în favoarea Bisericii.

Dacă la început, pelerinii nu aveau voie să poarte arme în drumul lor spre Locurile Sfinte, cu timpul acest lucru s-a schimbat. De altfel, cruciadele au fost considerate şi ca pelerinaje în care se purtau arme.

Prima cruciadă (1096-1099) a cunoscut două etape:

- prima etapă a fost „*cruciada săracilor*", condusă de Petru Eremitul şi de Gautier Sans Avvir (Walter cel Sărac). Această fază inițială a pornit în primăvara lui 1096, alcătuită fiind din grupuri de țărani, cavaleri, între ei fiind şi unii predicatori pentru a înflăcăra pe oameni. Undeva, în Germania, pe Rin, aceşti cruciați au omorât câțiva evrei. Au ajuns în zona Balcanilor şi apoi la Constantinopol. Bizantinii i-au trecut înspre Niceea (Iznik), unde i-au aşteptat turcii, care i-au masacrat.[4]
- a doua etapă, „*cruciada propriu-zisă*", a nobililor, a fost alcătuită din patru grupuri. Dintre conducători au făcut parte: Godefroy de Bouillon (care va ajunge rege al Ierusalimului), normandul Bohemund de Torent şi contele francez Raymond al IV-lea.

Cruciații au fot transportați pe vase bizantine în Asia Mică, după ce au depus un jurământ de credință față de basileul Bizanțului, Alexios I Comnenul. Aceşti cruciați au cucerit Niceea şi în 1098 au cucerit Antiohia, după un asediu de şapte luni, apoi au cucerit Ierusalimul în 1099.

La Antiohia, după intrarea cruciaților în oraş, bisericile care au fost profanate de turci au fost redate creştinilor. Patriarhul Ioan al IV-lea, găsit în temniță, a fost eliberat. Fiind de neam grec, a fost suspectat că ar duce tratative cu bizantinii şi în cele din urmă a fost înlăturat, fiind înlocuit cu un apusean, Bernand. Mai târziu s-a emis ideea că Ioan al IV-lea ar fi renunțat la scaun, lucru care pare neverosimil.

Cucerind Ierusalimul, aici nu mai exista patriarh răsăritean. Acesta, pe nume Simion, se refugiase în Cipru şi murise acolo. A fost ales un patriarh, Arnulf, care îşi propusese să latinizeze

[4] Florentina Cazan, *Cruciadele*, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1990, pp. 59-60

viața bisericilor de la Ierusalim, numind la Biserica Sfântului Mormânt 20 de canonici latini şi luptând pentru înlăturarea clericilor ortodocşi.

După succesele militare au luat fiinţă primele state latine în Orient: la Edessa, acesta dăinuind până în 1144; cel de la Antiohia, din 1098 până în 1268; la Ierusalim, primul rege a fost desemnat Godefroy de Bouillon, care a refuzat coroana, titlul fiindu-i acordat apoi, în 1110 fratelui său, Balduin I de Boulogne. Godefroy de Bouillon îşi luase titlul de *Advocatus Ecclesiae Sancti Sepulcri* (Apărătorul Sfântului Mormânt).

Cea de-a doua cruciadă (1147-1149) a avut ca principal ţel eliberarea Edessei, cucerită definitiv de turci în 1146.[5] Acest lucru punea în pericol şi regatul Ierusalimului, având în vedere deficitara apărare militară organizată de regele Foulque al V-lea, datorită relaţiilor neprieteneşti atât cu împăratul bizantin Ioan al II-lea Comnenul, cât şi cu alţi principi latini din Occident.

Papa Eugen al III-lea(1145-1153) îl însărcinează pe abatele cistercian Bernard de Clairvaux, o puternică spiritualitate a secolului al Xll-lea, să impulsioneze cruciada.[6] Bernard a ajuns să fie amestecat în toate marile probleme ale timpului său, el asemănând bătălia cu aceea a forţelor Binelui împotriva puterii Întunericului, miza bătăliei pentru el fiind Ţara Sfântă, pământul lui Iisus.[7]

În această cruciadă s-au angajat regele Franţei, Ludovic al VII-lea (1137-1180) şi împăratul Germaniei Conrad al III-lea (1138-1152).

Lozinca cruciadei era de nuanţă religioasă, însă scopul adevărat era economico-politic, dorinţa de aventură, speranţa eliberării de sărăcie, îmbogăţirea chiar pe seama altor creştini, iar pentru criminali chiar absolvirea de pedeapsă.[8] Chiar şi evreii au avut de suferit de pe urma jafului cruciadei.

Încă de la pătrunderea cruciaţilor în Imperiul Bizantin, germanii s-au remarcat prin indisciplină şi comportări scandaloase, atrăgându-şi duşmănia localnicilor, cu toate că şi aceştia erau creştini. Curând între francezi şi germani s-a instalat o puternică atmosferă de ostilitate, ceea ce a făcut colaborarea lor să fie deficitară.

După ce au fost transportaţi dincolo de strâmtoarea Dardanele, rătăcind drumul, flămânzi şi hărţuiţi de atacurile turcilor, germanii au fost drastic împuţinaţi.

Armata franceză a călătorit spre Corint, iar la Teba, Ludovic al VII-lea, a încheiat o alianţă cu sultanul Egiptului, fapt ce i-a pricinuit teamă, împăratului bizantin, care se temea de un atac din partea cruciaţilor. După ce şi aceştia au fost împuţinaţi de pecenegi, cumani şi turci, împăratul bizantin a acceptat tratativele cu regele francez, care în cele din urmă a depus jurământul de

---

[5] Emanoil Băbuş, *Introducere în istoria Bisericii Universale*, Ed. Sofia, Bucureşti, 2003, p.201.
[6] Florentina Cazan, *op.cit.*, p.27.
[7] Andre Vauchez, *Cruciadele*, trad. de George Miciacio, Ed. Artemis, Bucureşti, 1998,p.51
[8] Nicolae Chifăr, *op.cit.*, p.131

vasalitate față de împăratul Manuel. Au fost transportați în Asia Mică, mărşăluind înfometați şi obosiți până s-au întâlnit cu germanii .[9]

Atunci când ar fi trebuit să atace mai întâi Alep-ul pentru a elibera Edessa, Conrad al III-lea şi Ludovic al VII-lea, s-au lăsat atraşi spre Ierusalim şi şi-au pierdut vremea într-o expediție zadarnică contra Damascului, soldată cu eşec la 28 iulie 1148.

După această tristă experiență, Conrad al III-lea s-a îmbarcat spre Germania, după ce a încheiat o alianță politico-militară cu împăratul Manuel I Comnenul.

Un an mai târziu, se întoarce şi regele Ludovic al VII-lea spre Franța, trecând prin Roma. A încheiat şi acesta o alianță cu Roger al II-lea al Siciliei, contracarând-o pe cea bizantino-germană.

Între anii 1140-1149, cruciații au ridicat la Ierusalim o Biserica a Golgotei şi una a Sfântului Mormânt. Din această perioadă latinii au început să obțină privilegii asupra Locurilor Sfinte.

Cruciada a treia (1189-1192) a dovedit lumii musulmane cât de puțin erau pregătite armatele occidentale pentru a lupta. Constatarea nu putea decât să încurajeze *djihad*-ul (războiul sfânt în concepția musulmanilor).

Motivul cruciadei a fost recucerirea Ierusalimului de către Salah al-Din (Saladin), care a devenit suveran peste Egipt, Siria,Yemen şi sultan al Palestinei. Regatul de Ierusalim era condus acum de Balduin al IV-lea, care avea doar 13 ani şi fiind şi bolnav a solicitat ajutorul lui Raymond al III-lea contele de Tripoli, numindu-l pe acesta prin testament drept urmaş la tron. Acest lucru a nemulțumit pe cumnatul său, Guy de Lusignan.[10]

Când au intervenit certurile dintre Raymond al III-lea şi Guy de Lusignan, primul l-a chemat în ajutor pe Saladin.

Saladin îi învinge pe franci în 1187 în faimoasa bătălie de la Hattin, în apropierea lacului Tiberiada.[11] Chiar regele Guy de Lusignan a căzut prizonier. Ierusalimul a fost luat fără vărsare de sânge, locuitorii fiind răscumpărați cu monede de aur bizantine, iar cei nerăscumpărați au fost duşi în robie. Față de familia regală şi patriarhul Ierusalimului, Saladin a arătat înțelegere, aceştia părăsind oraşul cu toate tezaurele. Nici mormintele regilor şi al Mântuitorului nu au fost profanate.

Cruciații franci mai dețineau doar oraşele Antiohia, Tripoli şi Tyr.

La cruciada a treia au participat trei mari monarhi ai Apusului: împăratul german Frederic I Barbarossa (1152-1190), regele englez Richard Inima de Leu (l 189-1199) şi regele Filip al II-lea al Franței (l 180-1223).

---

[9] *Ibidem*, pp.131-132

[10] *Ibidem*, p.133

[11] Dominique Sourdel, Janine Sourdel-Thomine, *Civilizația islamului clasic*, vol. I, trad. Eugen Filotti, Ed.Meridiane, București, 1975, p. 138

Această cruciadă s-a soldat practic cu un nou eşec, dar s-a putut observa mai bine că entuziasmul religios al celor săraci a fost exploatat de ambițiile nobililor.

Împăratul german a murit înecat, iar fiul său în asediul cetății Acra. Armata condusă de Leopold de Austria a rătăcit un timp până a întâlnit armata franceză. Reunindu-se cele trei armate, s-a reuşit să se ocupe oraşul Acra în 1191, care devenea centrul regatului Ierusalimului. Regele francez îmbolnăvindu-se, s-a reîntors în țară, lucru făcut şi de Leopold de Austria. Comanda rămânea regelui Richard Inimă de Leu care s-a confruntat în mai multe rânduri cu Saladin, dar Ierusalimul nu a putut fi cucerit. Inițial s-a încheiat o înțelegere prin care creştinii puteau să viziteze oraşul sfânt. În 1192, regele englez pleca spre Anglia, cedând insula Cipru în schimbul unei mari sume de bani, fostului rege al Ierusalimului Guy de Lusignan.[12]

Următoarele cruciade îşi vor modifica scopul lor principal: de eliberare a Locurilor Sfinte de sub stăpânirea turcească islamică, îndreptându-şi expedițiile, în general, spre alte interese politice şi de anexare a unor teritorii.[13]

[12] Nicolae Chifăr, *op.cit.*, pp.134-135.
[13] Eugen Drăgoi, *Istoria Bisericii Universale*, Ed. Historica, Bucureşti,2001,p. 222

Profesorul de religie între profesie şi misiune

Marioara Florica Balogh
Liceul Teoretic „*Nicolae Jiga*” Tinca

„Singurul mod rezonabil de a educa este acela de a fi o pildă de urmat”
(Einstein)

După Învierea Sa din morți, Mântuitorul a trimis pe Sfinții Apostoli să propovăduiască Evanghelia Sa: *„Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului”* (Matei 28, 19-20). Acest testament l-au primit urmaşii lor până în zilele noastre. Astfel trebuie să înțeleagă şi profesorul de religie misiunea sa: a fost chemat de Dumnezeu printr-o chemare lăuntrică şi a fost trimis să învețe pe alții cuvântul lui Dumnezeu .În această slujire el nu este singur: Dumnezeu i-a promis că-l însoțește şi-l ajută în toate zilele , aşa cum a făgăduit şi Sfinților Apostoli .

Misiunea profesorului de religie rezultă din responsabilitatea şi din rolul hotărâtor pe care acesta îl are în transformarea profundă a personalității, în formarea deprinderilor şi atribuțiilor de factură duhovnicească şi socio-morală ale elevilor săi. Puține sunt profesiunile care cer posesorului lor atâta competență şi dăruire cum este cea de profesor .Profesorul este ştiință şi artă deopotrivă .O bună parte din viață, copilăria, adolescența şi o parte a tinereții ne-o încredințăm profesorului. Iată motivul pentru care fiecare din noi ne aducem aminte cu drag de învățătoarea care ne-a pus creionul în mână şi de profesorii care ne-au marcat viața .

Dacă în zilele noastre, oportunitățile de informare şi comunicare sunt din ce în ce mai abundente (telefonia mobilă, internetul, e-mail-ul), profesorul rămâne mentorul care ne iluminează şi ghidează mințile spre adevăratele valori morale, spre dreptate şi adevăr .

Este recunoscut faptul că educația începe odată cu omul şi implicit că pedagogia ca ştiință are o vechime considerabilă. Grecii o cultivau încă din antichitate sub termenul de *paideea*, cu înțelesul de educare a copiilor.

Educația religioasă este acțiunea specific umană pe care educatorul o desfăşoară pentru dezvoltarea religiozității elevului, pe baza unor principii şi cu ajutorul unor metode şi mijloace specifice .Educația religioasă se fundamentează pe două adevăruri de credință subliniate în Sfânta Scriptură: întruparea Domnului Iisus Hristos - Fiul lui Dumnezeu care S-a făcut om pentru a-i da omului posibilitatea de a ajunge la asemănarea cu Dumnezeu – şi existența sufletului uman ,care poate fi modelat prin educație .

Omul are nevoie de un sistem de valori religioase care să îl orienteze în demersurile de formare a propriei personalități. În absența lor, acest proces este limitat şi incomplet. Profesorul de religie poate educa viața afectivă a elevilor în sensul sentimentelor religioase superioare.

Dacă scopul vieții noastre şi al copiilor noştri este dobândirea mântuirii, înseamnă că fiecare aspect al ei trebuie tratat cu înțelepciune. Trebuie să insuflăm copiilor faptul că înțelepciunea omenească nu este suficientă pentru a trăi respectând poruncile lui Hristos, căci fără El, fără Dumnezeu, nu putem înfăptui nimic, iar toate realizările pe care le avem nu s-ar fi infăptuit dacă nu am fi fost ajutați de El. Trebuie să cerem ajutorul lui Hristos în orice moment, să ne arate ce să facem, cum să facem şi să nu uităm să şi mulțumim când ajutorul Lui e prezent, când dorințele ni s-au împlinit.

În şi prin Iisus Hristos pedagogia ca artă şi ştiință a educației este întru totul o lucrare divină. În Biserica întemeiată de Mântuitorul Hristos, prin întreaga iconomie a mântuirii, Pedagogul este Însuşi Hristos.

Între credință şi educație, relațiile sunt de un tip special. Viitorul unui om sau al unei comunități se clădeşte plecând de la supoziția dezirabilității şi credinței că acel viitor este cel ce merită a fi conturat, câştigat şi atins,«succesul unui act educativ este dat şi de insistența cu care educatorul îşi imaginează conturul personalității viitoare.[1]

Formarea atitudinilor, învățarea şi însuşirea preceptelor creştine constituie un demers complicat şi de durată. Cel mai important factor care contribue la promovarea educației religioase este *profesorul de religie*. ,,Prin personalitatea lui, prin însuşirile ce-l caracterizează, profesorul de religie realizează postulatele Bisericii”[2], prin el se realizează funcția catehetică a Bisericii. Începutul misiunii învățătoreşti îl face însuşi Iisus Hristos. El învață Biserica Sa în continuare şi îndeamnă ca mădularele ei să se învețe unele pe altele şi se alătură discipolilor săi: *„şi iată, Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârşitul veacurilor”* (Matei 28, 20). Lucrarea lui Dumnezeu este cea care continuă şi nu doar lucrarea omului.

---

[1] Constantin Cucoş, *Pedagogie*, Ed. Polirom, Iași, 1996, p. 161.

[2] Dumitru Călugăr, *Catehetul*, în *Îndrumări metodice şi didactice*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericiii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1990, p. 65.

În măsura în care conştientizăm şi ne asumăm – ca profesori de religie – această misiune atunci ne angajăm pentru lucru bine făcut. Lucrul bine făcut implică din partea noastră un efort constant în domeniu cercetării teologice şi pedagogice. Cunoaşterea copiilor şi a orientării lor implică discernământ şi multă răbdare. Acest lucru nu este tocmai simplu; ştiința face progrese enorme.Teologia însăşi are dinamica ei; istoria Bisericii ne reliefează existența unui progres dogmatic.

În activitatea sa, profesorul de religie este într-o tensiune prosperă; el are particularitățile lui, problemele lui. Profesorul de religie, şi nu numai, trebuie să fie un model pentru elevii săi. Puterea exemplului este mai mare deoarece acționează direct asupra vieții elevului. Profilul profesorului trebuie să se compună dintr-o serie de calități şi de însuşiri, dar, poate mai mult ca oricui, i se cere profesorului de religie aceasta datorită responsabilităților pe care le are, aceea de a deschide sufletele elevilor săi spre Dumnezeu şi de a forma caractere religios-morale. De aceea profesorul de religie trebuie să fie un exemplu viu de trăire a învățăturilor transmise şi pentru aceasta comportarea lui implică o moralitate deosebită care trebuie să-l determine pe elev să vadă în profesorul de religie un model demn de urmat în viață.Profesorul de religie pentru a fi un bun educator i se cer anumite calități spirituale .

Moralitatea profesorului de religie trebuie să se manifeste atât în comportarea, cât şi în gesturile sale, nu doar în cadrul şcolii, ci şi în afară, fiind una din calitățile ce trebuie să-i îmbrace integral viața.

Seninătatea – o adevărată şi creştinească podoabă – presupune stăpânire de sine, linişte şi calm, ea topeşte gheața ce poate să apară între sufletul profesorului şi al elevilor săi, readucând căldura .

Profesorul de religie trebuie să fie atent, să observe manifestările elevilor săi îndeaproape, să fie capabil să le citească pe chip bucuria sau durerea şi să meargă chiar mai departe spre aflarea cauzelor care le-au provocat.Profesorul care-şi iubeşte elevii ştie să şi-i apropie şi găseşte mai uşor drumul spre sufletul lor, îi poate influența mai profund. Profesorul care-şi iubeşte elevii are o atitudine atentă, caldă, delicată, față de fiecare dintre ei, este sensibil la toate succesele sau insuccesele lor. La rândul lor, elevii sunt mai sensibili la această atitudine plină de solicitudine şi dovedesc mai mult ataşament sau respect față de un asemenea dascăl, decât față de unul distant şi lipsit de căldură sufletească.

Dragostea față de elevi trebuie să fie însă una exigentă, în care blândețea să se îmbine cu severitatea, căci cine îşi iubeşte elevii este obiectiv şi drept, atât în aprecieri şi în laude, cât şi în mustrări.

Pentru bunul mers al procesului instructiv-educativ, profesorului de religie i se cere şi o foarte bună pregătire de specialitate; el are nevoie să posede aptitudinea şi posibilitatea de a transmite elevilor bunuri spirituale şi să influenţeze educativ asupra sufletelor lor. El trebuie să fie un bun psiholog, să aibă tact pedagogic, să cunoască învățătura Bisericească şi cea profană, să stăpânească metodele de educaţie şi modalitatea de utilizare a acestora, să-şi formeze o cultură generală care să-l ajute în interdisciplinaritate şi în utilizarea mijloacelor de învățământ; să aibă capacitatea de autoevaluare a activităților sale.

Profesorul de religie este ca un iceberg. Este mai degrabă ceea ce nu se vede decât ceea ce se vede. Ca la oricare alt profesor, putem să-i observăm cunoştinţele de specialitate, conduită profesională, conceptele privind procesul educațional, etc. Ceea ce nu se vede sunt sentimentele lui, conştiința, atitudinile şi mai ales *vocaţia*. Educatorul cu vocație este cel care manifestă încredere şi iubire față de Dumnezeu în primul rând şi apoi față de elevii săi. El este preocupat de dezvoltarea personalității acestora şi are conştiința importanței misiunii lui şi a faptului că este trimisul lui Dumnezeu în fața elevilor, pentru a le preda învățătura revelată de Domnul Iisus Hristos.

În acelaşi timp profesorul de religie este el însuşi mentor şi ucenic în şcoala lui. Este mentor deoarece menirea lui este aceea de a forma caractere religios-morale, de a forma opinii. El va urmări totodată conexiunea şi cu alte discipline. Este ucenic pentru că are mereu ceva de învățat. Nu-i uşor să acceptăm ideea că nu ştim încă suficient de mult despre subtilitățile meseriei de dascăl; nu e uşor să concepi că educația se poate face şi altfel. Orice profesor, cu toată ştiința şi experiența pe care şi-a acumulat-o în decursul activității sale didactice, este obligat să-şi pregătească temeinic lecțiile. Dacă pentru partea de proiectarea a obiectivelor, metodologiilor şi conținuturilor avem timp pentru deliberări şi opțiuni între alternative, în timpul predării, desfăşurarea propriu-zisă a lecției devine un joc ireversibil: câştigi sau pierzi încrederea elevilor. Pentru a reuşi să pună în aplicare sarcinile ce-i revin, profesorul de religie trebuie să uzeze de poziția sa de factor conducător al întregii activități educative, fără a se limita doar la acest rol, îmbinând într-un mod democratic-rațional autoritatea sa cu libertatea elevilor .Astfel, profesorul dirijând întreaga activitate de predare-învățare va oferi întotdeauna elevilor săi posibilitatea ca ei să-şi exprime gândurile şi opiniile, să ofere soluții pentru rezolvarea anumitor probleme, să descopere ei înşişi adevăruri. În acest caz, se poate spune că educația se transformă în autoeducație şi autoinstruire. Iată că munca profesorului de religie cu elevii săi cere jertfă căci cel ce se împărtăşeşte din tainele cunoaşterii jertfeşte pe altarul binelui, înțelepciunii şi frumosului o parte din sufletul său.

În eforturile noastre ne confruntăm şi cu unele greutăți: indiferentism religios, rețineri din partea unora, aroganță şi afront din partea altora. Biserica lucrează asupra lumii transfigurând-o. Această transfigurare este opera harului divin, dar sunt necesare şi eforturile noastre. Cu fiecare etapă, cu fiecare generație, Biserica îşi reînnoieşte mijloacele pastorale. Misiunea profesorului de religie va avea finalitate în măsura în care se va realiza prin lumina şi iubirea lui Hristos. Puterea exemplului este mare deoarece exemplul acționează direct asupra vieții elevului. Educatorul creştin trebuie să urmeze modelul Mântuitorului care nu a venit să facă teorii filosofice, ci a venit să răspundă cu viața sa la marea întrebare ce frământă omul: mântuirea. Hristos nu a răspuns printr-o formulă teoretică, ci a realizat mântuirea prin Întrupare, Naştere, Patimi, Înviere şi Înălțare la ceruri. Sfântul Apostol Pavel îndeamnă în acest sens: *,,Cele ce aţi învăța şi aţi primit şi aţi auzit şi aţi văzut la mine ,acestea să le faceți, şi Dumnezeul păcii va fi cu voi“* (Fil. 4, 9). Profesorul de religie este un model pentru elevii săi. Mai mult sau mai puțin evident, elevii, care la vârsta lor sunt în căutarea unui model de viață, evaluează comportamentul şi atitudinea profesorului de religie. Puterea exemplului este mare deoarece exemplul acționează direct asupra vieții elevului. Activitatea profesorului de religie înseamnă apostola, înseamnă iubire creştină pentru binele şi mai binele elevilor, pentru mântuirea lor sufletească.

Spiritul de educație din epoca pastorală a episcopului Márton Áron (1924-1980)

Benedek Matilda Ramona
Liceul Teologic Romano Catolic „*Szent László*” Oradea

1.1. Viziunea umană a lui Márton Áron

Viziunea umană a lui Márton Áron nu este o noutate, deoarece o are ca bază, viziunea umană din Sfânta Scriptură, care a văzut omul în deplinătatea ei. Acest lucru a fost necesar, deoarece în secolul anterior, s-a schimbat viziunea despre om în aşa fel încât a provocat deformarea societății şi greutăți în formarea condițiilor de viață a omului. Despre ce este vorba? Ca o reacție la absolitismul monarhic de dinainte, liberalismul clasic aflat în consolidare, a pus accentul pe libertatea omului. Conform acestei teorii, individul este sfânt şi inviolabil, aspirațiile individuale nu pot fi lezate de interesele colective sau instituționale. Dar, aspirațiile întreprinzătoare manifestate de unii, a lezat posibilitățile altora, iar pe vremea capitalismului clasic, mulți au devenit mizerabili, pentru că întreprinzătorii au avut mână liberă în formarea pieței.

Ca o reacție, principiile socialiste au accentuat dimensiunea colectivă în dauna personalității individului. În secolul al XIX-lea, în lupta dintre liberalismul clasic şi socialism, libertatea şi răspunderea, dreptatea individuală şi responsabilitatea colectivă au purtat războiul.[1]

În acest context, în 1891, papa Leo al XIII – lea a prezentat enciclica *Rerum Novarum,* care a respins atât punctul de vedere a liberalismului cât şi a socialismului, deoarece a privit omul ca o ființă *dichotomă,* [2] a văzut în el, personalitatea şi dimensiunea colectivă, libertatea şi răspunderea față de celălalt, drepturile la libertate şi răspunderile, împreună la un loc. În timpul activității lui Márton Áron, în enciclica *Quadragesimo Anno* apare teoria subsidiarității, care vede împreună posibilitățile individuale cu responsabilitatea statului (responsabilitățile față de cetățean). Aceste principii sunt în concordanță cu viziunea umană biblică, care vede împreună în individ

[1] Virt László, *Nyitott szívvel*, Budapest, 2002, p. 59.
[2] *Id.*

personalitatea, capacitatea întreprinzătoare, dimensiunea socială şi responsabilitatea față de celălalt.

Márton Áron accentuează principii asemănătoare în revista *Erdélyi Iskola*, observând abuzuri față de om, în spatele căruia stă o viziune umană pocită.

Accentuează identitatea *dichotomă*, complexă a omului şi evidențiază faptul că sufletul nu este o rațiune pustie, ci ne face capabil să luăm decizii morale, cu ajutorul rațiunii şi al capacității de recunoaştere. Pornind de aici, pedagogul prin vocație, Márton Áron sublinieză ideea că educația trebuie să se raporteze la om văzut în totalitatea sa, şi să nu se limiteze doar la un singur aspect. Educația şi dobândirea cunoştințelor trebuie să servească dezvoltarea deplină a omului. Márton Áron susține că în şcolile din trecut *„ştiința se cultiva de dragul ştiinței, se transmiteau cunoştințe...fără evaluare”*. [3]

Cunoştințele însuşite sunt importante, dar nu trebuie să constituie un scop în sine, ci să ocupe un anumit loc în sistemul de valori. *„Şcolile din trecut au răsturnat sistemul de valori. Nu au dispus de o valoare majoră la care să le raporteze pe celelalte; pentru a menține o ordine firească. Sufletul nu a fost important, ci numai spiritul”*. [4]

Noțiunea de suflet include natura transcendentă a omului, ideea că el a fost creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Această trăsătură îl ridică pe om, datorită sufletului, la rangul de factor moral.

Dacă omul nu ține cont de natura sa transcendentală, cunoaşterea, concepută ca scop absolut, este sortită eşecului. Această viziune unilaterală asupra omului l-a adus pe aceasta într-o situație critică, pentru că *„pe măsura ce acumula tot mai multe cunoştințe, în sufletul său creşterea, direct proporționat cu acestea, sentimentul nesiguranței, întrucât, căci nu exista o ordine, un sistem ierarhic organizat, în care să le poată încadra”*. [5]

Viziunea unilaterală asupra omului răstoarnă şi sistemul de valori, având ca efect confundarea binelui cu răul, astfel încât omul îşi pierde capacitatea de a discerne adevăratele valori. Calea de ieşire ne-o oferă pedagogia inovatoare care pune accentul pe formarea personalității şi nu pe acumularea de cunoştințe.[6]

Această pedagogie este menită să pună în ordine valorile şi să-l facă pe om responsabil pentru alegerea acestora. Márton Áron oferă, ca modul de urmat, sistemul de învățământ englez care aduce în prim-plan *„modelarea personalității, educarea voinței, capacitatea de acțiune şi*

---

[3] Márton Áron, *A katolikus pedagógia feladatai.* în. *Erdélyi Iskola*, nr. 3-4, 1933/34, Tipografia Gloria, Cluj, 1933/34, pp. 105-106.

[4] *Id.*

[5] *Id.*

[6] Márton Áron, *A kiszélesített iskola*, în *Erdélyi Iskola*, nr.1-2, 1933/34, Tipografia Gloria, Cluj, 1933/34, pp. 5-8.

trezirea sentimentului responsabilității”. [7] Márton Áron afirmă că fiecare om este responsabil pentru semenii săi.

1.2. Principiile pedagogice ale lui Márton Áron

„Valoarea unei naţii se măsoară în funcţie de valorile pe care le creează”. [8]

Principiile pedagogice ale lui Márton Áron decurg din viziunea sa asupra omului, pe care le-a formulat în condițiile anilor ’30 pentru şcolile vocaționale. În acestea, a accentuat ideea substituirii şcolilor având caracter informal, centrate pe transmiterea cunoştinţelor, cu şcolile având caracter formal, centrate pe educare şi pe formarea valorilor.

„Conform noii viziuni asupra ştiinţei educaţiei, scopul suprem al şcolii nu mai este aceea de a copleşi cu o avalanşă de informaţii sufletul insetat de cunoaştere, ci de a-l educa pe om, de a-i lărgi şi a-i înnobila universul lăuntric”.[9]

Aplicând acest principiu, Márton Áron şi-a propus ca generațiile viitoare să-şi găsească menirea în lume nu numai prin știință, ci şi prin moralitate.

Întrucât educația creştină are drept scop nu doar transmiterea cunoştinţelor, ci şi formarea personalității, pedagogia nu se poate limita la cadrul îngust al şcolii. Dezvoltarea personalității se orientează asupra omului văzut ca totalitate şi asupra tuturor etapelor vieții sale. De aceea, Márton Áron a pus în circulație ideea educării poporului şi, peste ani de zile, ca episcop, a dispus predarea religiei pentru adulți.

Scopul şcolilor catolice nu este de a crea o nouă aristocrație, ci de a asigura o egalitate a şanselor pentru toți.

Principiile pedagogice ale lui Márton Áron şi-au propus înlăturarea avantajelor şi a dezavantajelor sociale care s-au transmis din generație, urmărind ridicarea la nivel mediu a categoriilor sociale defavorizate. Atât în privința învățăturii, cât şi a caracterului a avut pretenții maxime. A preconizat ca şcoala să-şi aleagă viitorii intelectuali din rândul celor talentați şi sărguincioşi, fără a ține cont de starea materială a acestora. Totodată şcoala are obligația de a asigura educația tuturor, indiferent de vârstă şi de poziție socială.

---

[7] Márton Áron, *Az eszmény nyomán*, în *Erdélyi Iskola*, nr. 5-6, 1935/36, Tipografia Gloria, Cluj, 1935/36, pp. 289-290.

[8] Márton Áron, *A kiszélesített iskola*, în *Erdélyi Iskola*, nr.1-2, 1933/34, Tipografia Gloria, Cluj, 1933/34, pp. 5-8.

[9] Márton Áron, *Iskola kitárt ajtókkal*, în *Erdélyi Iskola*, nr. 1-2, 1935/36, Tipografia Gloria, Cluj, 1935/36, pp. 1-2.

Principiile pedagogice ale lui Márton Áron prezintă două trăsături marcante. Conform uneia dintre caracteristici, pedagogia trebuie să-l vizeze pe om în integritatea lui, ca trup şi suflet, ca raţiune şi voinţă, şi să ţintească taote categoriile de vârstă. Cealaltă caracteristică urmăreşte ca pedagogia să depăşească pozitivismul care promovează ştiinţa ca scop în sine.

Această concepţie pedagogică are o bază transcendentală. Márton Áron a considerat că scopul imanent al pedagogiei este socializarea, integrarea armonioasă a omului în societate, dar a urmărit şi un scop transcendent, şi anume acela ca omul să devină asemănător lui Dumnezeu:

„Catolicismul şi-a întemeiat propria pedagogie pe criterii supranaturale. A avut ca scop să dezvolte capacităţile naturale ale omului, toate forţele corpului şi sufletului, ale raţiunii şi voinţei, dar totodată să-l înalţă pe om în lumea plină de graţie a fiului lui Dumnezeu. Ceea ce caracterizează pedagogia noastră este eterna aspiraţie către binele suprem. Este vorba despre o permanentă nemulţumire faţă de ceea ce este şi cum este. Strădania chinuitoare de a face lumea mai bună, sforţările eroice de a cuprinde cerul de pe pământ cu o îmbrăţişare plină de avânt, de a atrage mai aproape de cer, cu forţa sufletului, lumea imposibilă şi materialistă”.[10]

Supranaturalul se clădeşte pe natural.

[10] Márton Áron, *A katolikus pedagógia feladata.* în. *Erdélyi Iskola*, nr. 1-2, 1933/34, Tipografia Gloria, Cluj, 1933/34, pp. 5-8.

Fericirea, umanism creştin sau umanism secularizat

Ciprian Ovidiu Ilieş
Colegiul Național „*Arany Janos*” Salonta

Încă de la începutul lumii omul s-a întrebat ce este fericirea. Această problemă se pare că nu şi-a găsit un răspuns din partea omului fiind şi aici necesar ajutorul lui Dumnezeu.

O întrebare pertinentă care se impune aici este dacă a gustat vreodată omul din fericire, ca astfel să aibă un dat, un punct de referință de la care să plece la analiza acestui subiect. Întrucât umanitatea contemporană cu toată tehnica şi ştiința ei se chinuie în a da o oarecare explicație relativă, care nu satisface cerințele oamenilor singura cale pare să fie propria experiere a acestui sentiment de fericire. Însă şi aici trebuie să te conduci după anumite concepte care să te ducă spre scopul prepus.

Iar cum cel mai simplu este să iei un model pe care să-l urmezi, omul din prezent priveşte spre trecut, spre modele lăsate în urmă de înaintaşi. Aşadar putem considera că cel mai bun mod de abordare a acestui subiect este să analizăm istoria omului de la început până în clipa de față.

Dacă în trecut religiozitatea era caracteristica de bază a societății umane astăzi se pare că secularismul câştigă tot mai mult teren, impunând propria filosofie de viață care la o analiză mai amănunțită se dovedeşte a fi distrugătoare.

Dar să vedem în ce spectru se cuprinde fericirea. Din datele revelației reiese clar că singura ființă înzestrată cu trup şi suflet rațional, intelectual şi volițional este numai omul, ființa superioară pe care Dumnezeu a creat-o să se bucure alături de El de întreaga creație. Deci omul a fost menit să fie fericit alături de Dumnezeu cu care din momentul creației era „*după chip*”, având în potență „*asemănarea*”.[1] Această asemănare trebuia omul să o dobândească prin împlinirea poruncii primită de la Creator şi pe care a călcat-o. Omul, fiind legat de Dumnezeu prin însăşi structura sa, avea o legătură directă cu izvorul fericii care este Dumnezeu. De aici rezultă că omul nu era împlinit total, lipsea o parte din el. Înainte de cădere era într-o stare de fericire, dar nu la intensitate maximă, deoarece el trebuia să o ia ori pe calea ce ducea către fericire prin ascultarea poruncii, ori pe calea

[1] Isidor Todoran, Ioan Zăgrean, *Teologia dogmatică*, manual pentru Seminariile Teologice, ed a II-a, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 1997, p. 163.

ce-l depărta de fericire prin neascultare. Deci omul trebuia să facă un pas, el neputând rămâne în starea dată prin creație, trebuia să scoată la iveală puterea de persoană într-un act săvârşit de întrega sa ființă.

Urmările actului său major se cunosc prea bine. Aşa se face că omul a gustat fericirea dar nu total ci numai parțial. Cea mai solidă dovadă că omul a gustat din fericire este că imediat după cădere a început o perioadă de frământare şi de încordare, dominată de opusul fericirii care umplea golul pricinuit de lipsa ei.[2] Aşa se explică nostalgia paradisului pierdut, temă care va frământa lumea până astăzi. Prin căderea în păcat omul a căzut de fapt din starea de fericire pentru care-l crease Dumnezeu. De atunci şi până astăzi omul suspină după fericire şi simte un gol în ființa lui, o neîmplinire.[3]

Din cele spuse până aici reiese că fericirea este o stare pe care omul o poate simți numai aproape de Dumnezeu, iar apropierea aceasta o poate face doar prin asemănarea cu El. Fericirea este deci o parte componentă a structurii umane. Omul poate fi definit doar prin cuprinderea tuturor elementelor constitutive ale ființei lui. Este cunoscut că fiecare categorie de obiecte este definită prin punerea laolaltă a unor caracteristici comune, în absența cărora un obiect nu ar mai fi definit ca şi atunci când acestea sunt luate în considerație, ci ca ceva diferit.

În aceste condiții nimic nu este mai potrivit ca celebrul dicton antic: „*Omul este bucuros (fericit) atunci când este cu adevărat om*".

Aceasta înseamnă că entitatea pe care o numim om, este posibil să nu fie cu adevărat om, deşi are formă de om. Această eventualitate pune în fața noastră următoarea întrebarea dificilă: care sunt acele elemente, care trebuie să existe într-o existență, pentru ca aceasta să fie cu adevărat om?

Concepția umanistă antropocentrică, cea care îl vede pe om ca ființă autonomă, respinge orice dependență a omului față de Dumnezeu, adică orice dependență a existenței şi a ipostasului acestuia de Dumnezeu. Conform acestei concepții, omul este om independent de relația sa cu Dumnezeu. Nu este, prin urmare, chip al lui Dumnezeu care tinde, sau este dator să tindă spre asemănarea cu Acesta, înaintând pe o anumită cale, ci, este o entitate cu existență de sine, în măsură şi datoare să se autodetermine independent şi indiferent față de existența sau neexistența lui Dumnezeu. Susținând aceasta, concepția umanistă antropocentrică nu este în nici un fel originală, ci, continuă concepția şi calea aceea pe care a arătat-o şarpele Evei şi pe care, din nefericire, au urmat-o sub presiunea uşurătății intelectuale şi Eva şi Adam.[4]

---

[2] *Ibidem*, p. 168.

[3] Vezi Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, ed. a III-a, trad. D. Fecioru, Editura Scripta, Bucureşti, 1993, p. 75.

[4] Bartolomeu I, Arhiepiscop al Constantinopolului şi Patriarh Ecumenic, *Umanismul creştin şi umanismul secularizat*, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 254-255/2000, p. 2.

Potrivit credinței creştine, Dumnezeu a creat pe om după chipul şi asemănarea Sa. Adică, fiind personal şi ipostasiat în trei persoane (triipostasiat în persoane), a creat pe om personal şi multiipostasiat în persoane (ipostasiat în multe persoane). I-a dăruit acestuia o parte importantă din capacitățile Sale, precum aceea de a gândi, a voi, a simți, a avea conştiință de sine, a cunoaşte, a crea, şi multe altele, împreună şi cu capacitatea de a urma calea arătată de Dumnezeu, pe care înaintând permanent îndrumat şi purtat de Acesta, să sporească capacitățile sale până la atingerea unui grad tot mai îmbunătățit de asemănare a sa cu desăvârşirea infinită a lui Dumnezeu.[5]

Şarpele susținea în chip mincinos, că neconformarea omului cu poruncile (îndrumările) lui Dumnezeu nu va avea consecințe neplăcute pentru existența omului ca atare, ci, îl va schimba de aşa manieră încât va putea fi ,,ca Dumnezeu". Aşadar, dorința omului de îndumnezeire prin sine, prin puteri proprii, constituie păcatul (greşeala) adamic, repetat continuu de atunci, de numeroşi urmaşi ai acestuia. Greşeala aceasta a condus la o pseudo-îndumnezeire a omului, la idolatrizarea sa, despre care Dumnezeu, potrivit exprimării Pentateuhului lui Moise, a spus, compătimind pe cel amăgit, ,,*iată Adam s-a făcut ca unul dintre noi"* (Geneză 3, 22).[6]

Omul aparține lumii create. Dumnezeu este pretutindeni prezent şi împlinitor a toate, dar, în acelaşi timp este mai presus, dincolo de tot ceea ce constituie lumea creată. Ori de câte ori omul ignoră existența celeilalte realități, care străbate lumea, dar se întinde dincolo de aceasta, şi limitează înțelegerea fenomenelor precum şi aspirațiile sale numai la ceea ce consideră a fi parte a lumii create, spunem că se află într-o stare de secularizare, într-o stare de autolimitare a existenței sale numai la acele capacități care țin de veacul acesta temporal şi la lucrurile pe care reuşeşte să le împlinească fiecare în scurta perioadă a vieții sale.

Cea mai înaltă, dar şi cea mai tristă, izbândă a omului secularizat este aceea de a fi învestit, în setea lui de mărire, în copia nereuşită a chipului lui Dumnezeu, aşa cum şi-o imaginează el amăgindu-se, şi de a fi devenit precum Adam ,,ca Dumnezeu" şi nu Dumnezeu. Exemple ale acestei decăderi avem în Supraom şi în imitatorii acestuia, ca şi în toate ideologiile antropocentrice care refuză credința în Dumnezeu şi îndumnezeiesc într-un grad anume pe om, sau îl fac pe acesta ,,*măsură a tuturor lucrurilor*", fără unanimitate de păreri în ceea ce priveşte determinarea elementelor acelora care îl constituie pe om ca ființă bucuroasă (fericită).[7]

Biserica Ortodoxă cunoaşte valoarea deosebită a omului creat după chipul lui Dumnezeu şi cu posibilitatea ajungerii la asemănarea cu Dumnezeu. Mai mult decât atât, învățând şi oferind în

---

[5]*Ibidem*.

[6]Isidor Todoran, Ioan Zăgrean,*op. cit.*, pp. 172-174.

[7]Bartolomeu I, Arhiepiscop al Constantinopolului şi Patriarh Ecumenic, *art. cit.*, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 254-255/2000, p. 2.

fapt exemple de oameni sfinți, care s-au îndumnezeit după har, ne asigură că omul, urmând calea arătată de Dumnezeu însuşi, poate deveni dumnezeu după har şi nu numai „*ca dumnezeu*”.[8]

Diferitele ideologii şi învățături umaniste conțin, desigur, numeroase elemente pozitive, precum sunt interesul pentru instrucție, în special pentru cea clasică, pe care mulți dintre marii Părinți ai Bisericii au deținut-o la cel mai înalt nivel şi pe care o recomandau selectiv, accentul pus pe educație şi exercițiu ca mod de îmbunătățire a caracterului uman şi altele. Dar, deşi înaintează firesc până la un anumit punct, se află subit în impas, deoarece îi apare în față întrebarea existențială.[9]

Moartea fizică se prezintă ca o certitudine inevitabilă, eventualitatea deşertăciunii tuturor lucrurilor se impune amenințător şi rezultatul, umanismul secularizat este adeseori nihilismul, amoralismul nestăvilit, eudemonismul efemer şi angoasant, antagonismul nemilos, egocentrismul şi convertirea interesului pentru om în holocauste, genocide, în comercializarea omului-sclav, a omului-maşină de producție, a omului-obiect producător de plăceri, sau abordarea dușmănoasă a omului care revendică purtarea noastră de grijă, sortit exterminării pentru asigurarea confortului nostru.

Aşadar, umanismul secularizat, în ciuda deselor bune intenții ale numeroşilor susținători ai săi şi în ciuda elementelor sale în parte pozitive, produce de obicei omului multe suferințe. Este la îndemâna omului, care nu are în vedere un model la asemănarea căruia să tindă, să se lase atras şi să idolatrizeze pornirile (poftele) sale nefireşti, în special iubirea de mărire, iubirea de arginți şi iubirea de plăcere. Aceste trei ramuri ale iubirii patologice de sine, presupun un individualism şi un egocentrism puternice şi provoacă conflictele interumane. Omul este tentat să anuleze succesiv, una câte una, restricțiile morale, din moment ce acestea provin numai de la sine. Dacă le-a instituit el în mod independent, tot independent le poate şi anula. în felul acesta, în cele din urmă, ajunge să domine ceea ce după noi este rău, dar pentru acesta are aceeaşi valoare cu ceea ce noi numim bine. Aceasta este o consecință logică necesară acceptării autonomiei morale a omului.

La creştini morala rezultă din „*după asemănare cu chipul”*. Ei sunt chipul prototipului. Sfântul Apostol Pavel spune: „*Iar noi toți, privind ca în oglindă, cu fața descoperită, slava Domnului, ne prefacem în acelaşi chip din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului*” (II Corinteni 3, 18).[10]

Slava Domnului, chipul lui Dumnezeu, este chipul Ființei neîncolăcite în jurul eului, ci, pătrunse de puterea nemărginită a iubirii către un Tu, ființă care creează un imens număr de persoane capabile să participe la bucuria, la iubirea şi la fericirea transmiterii vieții şi a bucuriei care o însoțeşte.[11]

---

[8]Vladimir Lossky, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. Vasile Răducă, Ed. Anastasia, Bucureşti, pp. 230-233.

[9] bidem.

[10] Sabin Verzan, *Credința şi faptele bune, condiții ale mânmtuirii*, în *Studii Teologice*, nr. 9-10/1954, p. 509.

Pentru creştini omul se îndumnezeieşte prin asemănarea sa cu iubirea lui Dumnezeu. Prin urmare, se constituie în izvor care dăruieşte şi nu în crater care înghite pe semenul său. Puterea care izvorăşte din creştin este o putere centrifugă, este ca o rază care iradiază spre odihna celor ostenți şi împovărați şi ca o mână întinsă spre a ridica greutatea de pe umerii semenilor iubiți.

Mişcarea de dăruire este trăită de credincioşii creştini în persoana lui Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, ca iubire jertfelnică, ce provoacă în aceştia o mişcare asemănătoare, iubitoare, - izvorâtă din recunoştință - către Hristos Cel iubitor şi către frații mai mici ai Acestuia, cei dimpreună cu el oameni. „*Întru aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi ... . Iubiților, dacă Dumnezeu astfel ne-a iubit pe noi, şi noi datori suntem să ne iubim unul pe altul*", citim în prima epistolă sobornicească a Sfântului Ioan (4, 10-11).

Aşadar, umanismul creştin - pentru a recapitula - cunoaşte pe om nu ca ființă autonomă, ca individ care există indenpendent şi indiferent de celelalte ființe, ci, ca persoană care există în relație cu alte persoane, adică, în sensul grecesc antic al cuvântului persoană, ca ființă care priveşte (stă cu fața) spre alte ființe.[12] Prin urmare, el există ca persoană, numai dacă se află în relație de raportare cu alte persoane, concret cu persoanele Sfintei Treimi şi, în continuare, cu toate persoanele semenilor săi. Dacă lipseşte relația personală de iubire a omului față de Dumnezeu şi față de semenul său, lipseşte atunci o componentă esențială a condiției umane. Existența lipsită de raportarea iubitoare la Dumnezeu, această existență care are forma omului şi sufletul şi viața omului, nu constituie pe omul întreg şi desăvârşit, ci, o entitate, capabilă să devină om întreg şi desăvârşit dacă restaurează sau reedifică relația sa iubitoare cu Dumnezeu şi cu oamenii. Aceasta poate să constituie „*frumusețea cea veche*", pe care imnograful râvneşte „*a o redobândi*".

Ne-am întrebat la început care este elementul acela pe care gânditorul antic îl percepe ca necesar, pentru ca cel care are înfățişare de om să fie „*om cu adevărat*", în care caz va fi în mod necesar şi bucuros. Deja putem să răspundem. Omul este cu adevărat om şi, prin urmare, bucuros, atunci când se află în relație iubitoare cu Dumnezeu şi cu semenii săi. în acest caz, lucrează asupra sa Harul Dumnezeiesc necreat şi omul apare plin de bucurie (vezi coincidența de rădăcină lexicală în limba greacă, pentru har şi bucurie, scăldat în lumina lui Dumnezeu şi iradiind razele Sale.[13]

---

[11] Paul Evdochimov, Taina iubirii, sfințenia unirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe, Ed. Christiana, București, 1999, p. 59.

[12] Ion Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă A – Z*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, pp. 305-306.

[13] Bartolomeu I, Arhiepiscop al Constantinopolului şi Patriarh Ecumenic, *art. cit.*, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 254-255/2000, p. 3.

Potrivit credinței creştine, omul este, aşa cum am spus mai sus, chip al unui arhetip desăvârşit, al lui Dumnezeu. După formularea Sfântului Grigorie de Nyssa, ,,*Dumnezeu, care numai din bunătate a creat pe om, a aşezat în acesta din toate calitățile Lui. Acest lucru îl declarăm pe scurt spunând că omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu*" (Migne 44, 184 B). în consecință, omul ca şi chip al lui Dumnezeu poartă „*în toate*" caracterul frumuseții dumnezeieşti originale, în special libertatea şi iubirea. Dar când omul, în mod liber, a întrerupt legătura sa cu Dumnezeu, când şi-a întors fața de la fața lui Dumnezeu şi a dorit să urmeze drumul său propriu, a umbrit chipul prototipului care se afla în el, a întunecat chipul acestuia şi a pierdut vederea prototipului spre asemănarea căruia trebuia să tindă.

Nu este vorba numai de o simplă încălcare, care aduce cu sine o simplă sancțiune şi nu o alienare a făptuitorului. Este vorba de o degradare ontologică a persoanei umane, care, ne mai privind spre fața lui Dumnezeu cu entitate de om defectiv, adică om lipsit de o trăsătură caracteristică esențială a ipostasului uman. Aceasta este considerată ca degradare, distrugere, omorâre a ființării umane inițiale, cădere a ființei umane de la starea de a fi om înzestrat cu toate trăsăturile caracteristice umane inițiale la starea de a fi om schimbat, degradat, defectiv şi, pentru aceasta, ,,*om care nu se bucură*", potrivit dictonului antic.[14]

Conform Credinței Ortodoxe, păcatul lui Adam nu a fost încălcarea unei prevederi de drept, prin care s-ar fi adus ofensă dreptății lui Dumnezeu, Care, la rândul Său, ar cere restaurarea acestei dreptăți, ca şi când fapta lui Adam ar fi produs o lipsă lui Dumnezeu şi Acesta cere lucrul de care a fost lipsit, solicitând, adică, împlinirea „*dreptății dumnezeieşti ofensate*". Încălcând porunca (am spune mai curând recomandare) lui Dumnezeu, Adam a mâncat din fructul otrăvit şi ucigător, s-a făcut părtaş răului, adică a refuzat relația de dragoste şi încredere față de Dumnezeu şi a suferit el însuşi rănire, alienare şi degradare, pierzând elementul constitutiv esențial al ipostasului uman, adică acela de a fi o existență în continuă raportare şi relație iubitoare cu Dumnezeu. Această trasformare a fost moştenită de urmaşii lui Adam, care au devenit ca şi el oameni defectivi şi nu oameni vinovați. Păcatul protopărinților a transferat neamului omenesc, alienarea degradantă şi nu vinovăția şi răspunderea de tip juridic.[15]

Faptul că omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu nu înseamnă, desigur, că este întru toate asemănător cu Acesta. Dacă ar fi fost în toate asemănător ,,*nu ar mai fi fost asemenea, ci, identic*", spune Sfântul Grigorie de Nyssa (Migne 44, 184 C). Diferența constă în aceea că Dumnezeu (arhetipul) este necreat şi neschimbător, în timp ce omul este creat şi, de aceea,

[14]*Ibidem*.

[15]Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1996, p. 226.

schimbător, suferind deja prima schimbare prin trecerea lui de la neexistență la existență. Pentru ca omul, care prin natura lui este schimbător, să poată rămâne chipul arhetipului, lui Dumnezeu, trebuie să se mențină în relația personală iubitoare cu Acesta, în care relație a fost creat. Această rămânere în existența determinată de raportarea şi relația cu altă existență a depins în exclusivitate de libertatea acestuia față de orice necesitate exterioară. Această libertate i-a fost dată după chipul libertății absolute asemănătoare a lui Dumnezeu. Menținerea în această existență ar fi condus pe om şi la ,,*după asemănare*", adică la neschimbabilitatea dobândită, la opțiunea liberă şi voită în favoarea păstrării neschimbate a relației personale iubitoare față de Dumnezeu, Cel care 1-a creat în mod liber şi voit.[16]

Din momentul în care această relație a fost întreruptă unilateral de către perechea protopărinților, s-a pierdut exactitatea (claritatea) chipului dumnezeiesc în om, adică omul nu mai este o existență sănătoasă, ci, un chip degradat al arhetipului. Aceasta aduce cu sine insuccesul oricărei încercări a omului de a restaura în sine chipul arhetipului, frumusețea inițială, deoarece a pierdut vederea personală a Acestuia, întorcând pentru totdeauna fața sa de la Acesta prin opțiunea sa pentru autonomie.[17]

Este caracteristic faptul că, de atunci, omul caută neîncetat fața, persoana, cu care a pierdut legătura. A păstrat amintirea faptului că odinioară a avut o relație personală iubitoare cu o persoană, pe care cu trudă o caută. Poezia, filozofia, gândirea, religia, arta, ştiința se află în fiecare clipă față în față cu întrebarea cine este acel inaccesibil, ale cărui chipuri simțim că suntem, pe care inima noastră îl caută neîncetat, ,,*precum doreşte cerbul izvoarele apelor*", şi pe care unele existențe sensibile îl au totdeauna înaintea lor pentru a nu se rătăci. Prima înțelegere a acestui cuvânt este aceea de a nu încălca poruncile dumnezeieşti. Nu ar fi însă prea mare îndrăzneala noastră să spunem că este la fel de bine acceptată şi interpretarea potrivit căreia nu vor să rătăcească pentru a nu pierde relația personală cu Domnul, Cel pe care îl văd în fața lor, deoarece, dacă ar pierde această relație, nu ar mai putea să înainteze în urmarea prototipului iubit şi în asemănarea cu el.

Toate acestea sunt imagini şi simboluri ale unei realități. Şi această realitate este, aşa cum am spus, aceea că, de la Adam începând, omul a pierdut vederea arhetipului chipului său, a deteriorat acest chip în sine şi nu a mai putut să restaureze prin el însuşi nici vederea chipului şi, desigur, nici chipul prototipului însuşi, a cărui imagine se întunecase complet. A fost nevoie, în consecință, să se

[16] *Idem*, *Iisus Hristos sau Restaurarea omului*, Editura Omniscop, Craiova, 1993, p. 274.

[17] Bartolomeu I, Arhiepiscop al Constantinopolului şi Patriarh Ecumenic, *art cit,* în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 254-255/2000, p. 3.

nască un om care să poarte în sine chipul desăvârşit al prototipului, al lui Dumnezeu, aşa încât toţi oamenii văzând acest chip şi unindu-se tainic cu el, să restaureze în ei înşişi, chipul.[18]

Acest om s-a născut, iar noi sarbătorim de două mii de ani naşterea Lui. El este Iisus Hristos Dumnezeu-Omul.

El este chipul desăvârşit al omului desăvârşit şi, prin aceasta, este chipul desăvârşit al lui Dumnezeu în om.

Cu ochii întunecaţi ai trupului şi ai sufletului nostru nu distingem întru totul şi cu claritate trăsăturile Lui caracteristice. Este nevoie pentru acesta de curăţia inimii, deoarece numai cei care sunt fericiţi de Acesta ca fiind curaţi cu inima ,,*vor vedea pe Dumnezeu*" (Matei 5, 8). Dar boala omului este atât de grea, încât nici curăţirea inimii nu o poate dobândi prin eforturi proprii. Şi pentru aceasta are nevoie de ajutorul dumnezeiesc, al Harului Dumnezeiesc, cel care pe cele slabe le vindecă şi pe cele de lipsă le plineşte.

Cei care, sfinţindu-şi viaţa, s-au învrednicit de vederea feţei lui Hristos s-au minunat nespus de lumina lină fermecătoare a Acestuia. Iată cum se exprimă Sfântul Siluan Athonitul, în legătură cu aceasta: ,,*Când vede pe Domnul, sufletul se bucură cu smerenie... Este atras de dragostea către El şi focul iubirii lui Dumnezeu nu-1 lasă să uite pe Acesta nici ziua, nici noaptea, nici măcar o clipă...*".[19]

Arătarea lui Hristos către sfinţi este o întâlnire personală, în virtutea căreia întoarcerea acestora către Dumnezeu dobândeşte un profund caracter personal, în rugăciunea lui, sfântul vorbeşte cu Dumnezeu, faţă către faţă, ,,*aşa cum vorbeşte cineva cu prietenul său*" (Ieşire 33, 11).

Noi ceilalţi, ,,*vedem acum ca prin oglindă, ca-n ghicitură, iar atunci faţă către faţă*" (I Cor. 13, 12). Văzând slava Domnului, ne prefacem în acelaşi chip de slavă (II Cor. 3, 18). Dar deşi suntem fii ai lui Dumnezeu ,,*şi ce vom fi nu s-a arătat, ştim că dacă El se va arăta, noi vom fi asemenea Lui, fiindcă îl vom vedea aşa cum este*" (Ioan 3, 2).[20]

Pentru a deveni următori desăvârşiţi ai arhetipului omului şi, prin urmare, pentru a fi cu adevărat oameni, asemenea omului creat iniţial, trebuie să vedem un om desăvârşit. Acesta este Domnul nostru Iisus Hristos. Umanismul creştin pe Acesta îl are ca prototip: pe Omul şi Dumnezeu-Omul Iisus, pe cel care este în Tatăl şi are în Sine pe Tatăl şi pe Duhul Sfânt, pe Cel care trăieşte permanent în legătură personală de iubire şi ascultare până la moarte cu Tatăl şi în Care este trăită într-o plinătate de nedescris libertatea mântuitoare.[21]

---

[18] *Ibidem*.
[19] *Ibidem.*
[20] Sabin Verzan, *art. cit.*, în *Studii Teologice*, nr. 9-10/1954, p. 509
[21] Bartolomeu I, Arhiepiscop al Constantinopolului şi Patriarh Ecumenic, *art. cit*., în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 254-255/2000, p. 3.

Acestă lucrare se vrea a fi doar o încercare de a trezi interesul pentru abordarea unui subiect foarte amplu şi de interes vital am putea spune pentru toți oamenii, fericirea. Dacă ea există atunci noi trebuie să o căutăm necontenit prin desăvârşirea în Hristos; cel care a dat libertate duhului facând posibilă fericirea noastră încă de aici.

„Fie ca să ne învrednicim toți de această libertate a duhului, "*prin care Hristos ne-a eliberat*" (Galateni 5, 1)”.[22] Amin.

[22]*Ibidem*.

Puterea cuvintelor

Vasile Juncu
Liceul Teoretic *„Aurel Lazăr”* Oradea

Cuvintele au putere. Dumnezeu a creat lumea prin cuvânt, iar cuvântul Domnului îşi are misiunea lui pentru lume, este cuvântul mântuirii (Fapte 13, 26) pe care o vesteşte.

Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, a devenit Cuvântul întrupat, rostind cuvinte dătătoare de viață veşnică (Ioan 5, 24). Prin cuvântul Său s-au făcut vindecări, învieri din morți, s-a potolit furtuna, s-au înmulțit pâinile. Cuvintele Sale sunt hrană pentru suflet (Matei 4,4).

Cuvintele noastre au şi ele putere, pozitivă sau negativă, pot face bine sau rău, căci sunt expresia gândurilor noastre. Apostolul Iacov atenționează că: *„...foc este şi limba, lume a fărădelegii... spurcă tot trupul şi aruncă în foc drumul vieții”*, (Iacov 3, 6).

Cel mai des păcătuim prin cuvinte uşuratice, nelegiuite, jignitoare, umilitoare ori mincinoase. Un bun creştin trebuie să-şi controleze limbajul şi să rostească doar cuvinte ziditoare de suflet. Dacă toți am folosi numai cuvinte frumoase, împăciuitoare, îngăduitoare, de recunoştință, am schimba fața lumii acesteia. După cum o scânteie poate provoca un incendiu devastator, tot aşa, un cuvânt nepotrivit poate genera invidia, gelozia, revolta, ura, crima.

Îndemn şi eu, precum Apostolul Pavel: *„Din gura voastră să nu iasă nici un cuvânt rău, ci numai ce este bun, ... ca să dea har celor ce ascultă*” (Efeseni 4, 29). Noi trebuie să-L cinstim pe Dumnezeu atât prin cuvânt, cât şi prin fapte. Limbajul nostru poate fi controlat, educat, stăpânit printr-un efort personal, prin antrenament, astfel încât să nu dăm viață prin cuvinte oricărui gând care ne trece prin minte, căci ispititorul lucrează.

„*Din cuvintele tale vei fi găsit drept, şi din cuvintele tale vei fi osândit*”, învață Mântuitorul, (Matei 12, 37); altfel spus, la judecată, vom da socoteală pentru fiecare cuvânt rostit.

Să facem cu toții curățenie generală în vocabularul nostru, să folosim doar cuvintele cu putere sfințitoare, plăcute Domnului, pentru a ne sfinți pe noi şi pe cei ce ne ascultă.

Să ne rugăm zilnic: „*Pune Doamne, strajă gurii mele*” (Ps. 140, 3), pentru ca, împreună cu Duhul Sfânt, să eliminăm cuvintele nedemne din vocabularul nostru şi să le folosim doar pe cele dătătoare de viață.

Erezia bogomilistă: doctrină şi evoluție istorică

Pr. Prof. *Dorel Mircea Leucea*
Liceul Teologic Ortodox „*Episcop Roman Ciorogariu*” Oradea

Biserica Ortodoxă din Balcani s-a confruntat începând cu cel de-al IX-lea secol cu o „mişcare religioasă sectară”: bogomilismul.

Bogomilii sunt urmaşii „pavlicieilor”, mişcare de origine maniheistă, care a apărut în partea de răsărit a Imperiului bizantin (Armenia de astăzi), după jumătatea secolului al VII-lea. Conducerea mişcării îşi asociază numele cu Apostolul Pavel, ei considerând ca inspirate numai Evangheliile şi epistolele pauline, restul canonului biblic fiind respins. Potrivit doctrinei acestora, Iisus era un înger trimis să salveze sufletele oamenilor din lumea fizică, creată de către un dumnezeu rău, despre care dă mărturie Vechiul Testament. Acelaşi spirit rău a creat Tainele, preoția, icoanele, autoritatea bisericească şi civilă. Adepții sectei sunt persecutați de împărăteasa Teodora în timpul iconoclasmului. Împărații bizantini i-au deportat în Balcani, pentru a apăra marginile Imperiului împotriva năvălirilor slave.[1]

La miazănoapte de munții Haemus, această doctrină era reorganizată de un preot de țară, Bogomil. El propovăduia sărăcia, umilința, pocăința şi rugăciunea. În concepția acestuia, Dumnezeu „este creatorul numai a ceea ce ține de ordinul spiritual, deci etern şi în afara contingentului; tot ceea ce este de ordin material, temporal şi contingent, este opera Diavolului – sub a cărui stăpânire a rămas întreaga lume până la venirea lui Hristos. Iisus este de natură divină, dar n-a luat formă umană decât în aparență”.[2] Având un corp aparent, suferințele lui Hristos n-au fost decât aparente. Învingându-l pe Satan, îl prinde şi-l aruncă în iad, iar el se urcă la cer, de unde se roagă Tatălui pentru lume,[3] lume care este ,,rea, căci ea a fost zămislită de Satanael (fratele lui Hristos şi fiul lui Dumnezeu), „Dumnezeul cel aspru” din Vechiul Testament. Tainele, icoanele şi ceremoniile Bisericii Ortodoxe sunt declarate deşarte, deoarece sunt lucrarea Diavolului. Crucea trebuie detestată, căci pe Cruce a fost răstignit şi omorât Hristos. Singura rugăciune acceptată era

[1] Ion Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, ed. a II-a, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994, p. 70.
[2] Ovidiu Drimba, *Istoria culturii şi civilizației*, vol. IV, ed. definitivă, Ed. Saeculum &Vestala, Bucureşti, 1998, p. 288.
[3] Dimitrie Boroianu, *Istoria dogmelor Bisericii Creştine de Răsărit*, Ed. Fundația Anastasia, Bucureşti, 2007, p. 116.

Tatăl nostru, care trebuia rostită de patru ori pe zi şi de patru ori în cursul nopții. Bogomilii nu mâncau carne, nu beau vin şi respingeau căsătoria",[4] „pe care o admiteau doar cu drept de repudiere, simplu şi oricând, a soției de către soț (sau viceversa)".[5] „Comunitatea lor nu cunoştea nici o ierarhie. Bărbații şi femeile îşi mărturiseau şi îşi dezlegau unii altora păcatele. Îi criticau pe cei bogați, condamnau boierimea, îndemnau poporul să nu se supună stăpânilor şi să practice o rezistență pasivă. Succesul mişcării se explică prin devoțiunea populară, decepționată de fastul Bisericii şi nevrednicia preoților, dar şi prin ura țăranilor bulgari săraci şi reduşi la şerbie – împotriva stăpânitorilor de pământ şi, mai ales, împotriva agenților bizantini".[6]

Erezia bogomilistă s-a manifestat în Europa medievală îmbrăcând forma a două tendințe principale. Cea numită monarhiană, învăța că „există un singur Dumnezeu atotstăpânitor, însă universul material a fost creat şi luat în stăpânire de întâiul său născut, rebelul Satan sau Lucifer, domnul din Vechiul Testament, în timp ce Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, a fost trimis în lume în întrupare omenească pentru „a mântui ceea ce se pierduse" în perioada domniei satanice, prin botezul său în numele Duhului Sfânt şi prin foc".[7] A doua tendință, cea radicală, spunea că „Satan - Lucifer este fiul eternului Dumnezeu al Răului, care s-a ridicat la luptă împotriva Dumnezeului Binelui din ceruri, provocând astfel căderea îngerilor, iar misiunea îngerului Hristos ar fi aceea de a elibera sufletele angelice din închisoarea trupurilor omeneşti".[8] Pesimismul antropologic promovat de doctrina bogomilistă, potrivit căruia „oamenii sunt o rasă satanică, fii ai Diavolului şi ai Şarpelui seducător",[9] ocupă un loc central în învățătura lor de credință. Tinzând spre un ascetism extrem până la absurd, bogomilii sunt şi adversari ai procreației – întrucât prin aceasta se perpetuează menținerea spiritului in închisoarea spurcată de păcate a trupului".[10]

Sfânta Scriptură era redusă la Psalmi, şase profeți şi Noul Testament, interpretat alegoric. Nu foloseau alimente de proveniență animală, ci numai vegetale, nu recunoşteau autoritatea statului şi structurile sociale.[11] Socotind că instinctul de perpetuare este opera lui Satan, pe acest motiv interziceau căsătoria pentru cei ,,desăvârşiți", permițând-o credincioşilor obişnuiți, la fel acceptând reîncarnarea (în cazul celor nepurificați).[12]

---

[4] Mircea Eliade, *Istoria credințelor şi ideilor religioase*, trad. Cezar Baltag, Ed. Univers Enciclopedic & Ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1999, p. 522.

[5] Ovidiu Drimba, *op. cit*., p. 288.

[6] Mircea Eliade, *op. cit*., p. 522.

[7] Yuri Stoyanov, *Tradiția ascunsă a Europei – istoria secretă a ereziei creştine în Evul Mediu*, trad. Radu Pavel Gheo, Ed. Polirom, Iaşi, 1999, p. 5.

[8] *Ibidem*.

[9]Maria Cornelia Oros, *Europa ,,ereziilor"*, în *Transilvania*, nr. 3-4/1992, p. 79.

[10] Nicolae Chifăr, *Istoria creştinismului*, vol. III, Ed. mitropolitană Trinitas, Iaşi, 2002, pp. 159-160.

[11] Ioan Rămureanu, *Istoria Bisericească Universală*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, p. 318.

[12] Vasile Muntean, *Istoria creştină generală*, vol. II, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, p. 34.

Din punct de vedere istoric, erezia a apărut în Balcani la sfârşitul primului mileniu creştin. Erezia „a fost propagată de către preotul Ieremia, care şi-a luat numele de Teofil (iubitor de Dumnezeu), care în traducere slavă a dat numele de Bogomil, de unde şi numele sectei. Există însă încă două variante: expresia „Bogo-milui" (Doamne miluieşte), utilizată astfel în rugăciune, sau „bogomili", adică rugători, deoarece secta considera rugăciunea frecventă ca fiind un mijloc de mântuire".[13] În anul 970, basileul Ioan Tzimiskes acordă pavlicienilor libertatea de a se strămuta în Tracia. Aici, aceştia găsesc un teren bun pentru a-şi dezvolta învățăturile, căci Bulgaria era un „Eldorado al apostolilor tuturor credințelor religioase",[14] deoarece bulgarii, organizați în cadrul primului țarat, erau încreştinați de curând şi cădeau uşor pradă diferitelor nuanțe doctrinare.

Din Bulgaria, „s-a răspândit repede, mai întâi în Grecia, în Asia Mică şi în vestul Peninsulei Balcanice, ca mai apoi, pe la începutul secolului al XIII-lea,... erezia tainică şi distrugătoare să se răspândească în multe colțuri ale Europei,..., mai ales în sudul Franței, unde – în cronica scrisă de călugărul Alberic – erezia bulgară apare sub un nou nume, cel al străvechii erezii maniheiste, persane"[15] (erezia catarilor).

La începutul secolului al XII-lea, Alexios I Comnenul face „o ingenioasă epurare între credincioşii bogomilismului, pe nevinovați i-a eliberat încredințându-i cateheților să-i lămurească mai bine, pe mulți i-a întemnițat, iar pe Vasile şi pe alți conducători i-a ars pe rug."[16]

Totuşi, erezia bogomilă se răspândeşte, ajungând chiar să se impună în rândul ierarhiei Bisericii Ortodoxe. Astfel, la 1140, un sinod ținut la Constantinopol condamnă scrierile lui Constantin Hrisomalas, care conțineau teorii bogomiliste, ca în 1147 să fie depuşi doi episcopi, chiar şi patriarhul ecumenic Cosma al II-lea (1146-1147), care aveau aceleaşi idei eretice.[17]

În spațiul balcanic, bogomilismul, care avea şi un caracter de mişcare socială, a constituit un sprijin pentru cei ce luptau pentru independența Bulgariei. Astfel, în anul 1185, când cei doi frați români, Petru şi Asan, pornesc mişcarea împotriva stăpânirii bizantine, alături de cumani, bogomilii constituie principalul sprijin al vlaho-bulgarilor. Totodată, în timpul domniei lui Ioniță Kaloian, bogomilii s-au bucurat de sprijinul conducătorului româno-bulgar care-i ajută să cucerească Filipopolul (1205).[18]

---

[13] Nicolae Chifăr, *op. cit*., pp. 159-160.

[14] Cf. Constantin Jirecek, apud. Teodor M. Popescu, Teodor Bodogae, George Gh. Stănescu, *Istoria Bisericească Universală*, vol. II, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1956, p. 80.

[15] Yuri Stoyanov, *op. cit*., p. 7.

[16] Ioan Rămureanu, Milan Şesan, Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, vol. II, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1993, p. 98.

[17] *Ibidem*.

[18] Teodor M. Popescu, Teodor Bodogae, George Gh. Stănescu, *op. cit*., p. 83.

Odată cu urcarea pe tron a lui Borilă, ereticii nu se mai bucură de aceleaşi libertăți pe care le aveau înainte. Noul țar organizează în 1211 un sinod la Târnovo, care va publica un „sinodicon" împotriva bogomililor.[19]

În timpul domniei lui Ioan Asan al II-lea, este epoca de apogeu a bogomilismului in Balcani, țarul bulgar ajungând să domnească pe tronul de la Târnovo în urma sprijinului acordat de ei.

Țarul Ioan Asan al II-lea va fi părăsit apoi de sprijinul bogomililor, care în urma încheierii alianței cu Ioan al III-lea Vatatzes, împăratul de la Niceea, şi după participarea vlaho-bulgarilor la sinodul ortodox de la Lampsakos (1235), vor vedea în țar un trădător al propriilor interese. Politica țarului după încheierea alianței vlaho-bulgaro-bizantine în privința bogomililor a fost influențată şi de patriarhul Gherman al II-lea de Niceea (1222-1240), care a fost un adversar al ereziei.

În secolul următor, lupta împotriva bogomilismului este marcată de cele două sinoade de la Constantinopol (1341) şi de la Târnovo (1350), care au pronunțat condamnarea lor.[20]

Odată cu ocuparea Bulgariei de armatele otomane, bogomilismul „a devenit încetul cu încetul o sectă obişnuită, care a mai avut adepți şi în secolele următoare, însă din ce în ce mai puțini".[21] Se pare că cei mai mulți dintre reprezentanții sectei au trecut la mohamedanism, odată cu transformarea Bulgariei în paşalâc.[22]

Deşi a fost un fenomen consemnat de istorie, bogomilismul nu a avut influență şi urmări în Biserica Ortodoxă.

[19] Ioan Rămureanu, Milan Şesan, Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 98.
[20] Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 318.
[21] M. Popescu, Teodor Bodogae, George Gh. Stănescu, *op. cit.*, p. 83.
[22] *Ibidem*, p. 84.

Familia din perspectivă creştină

Mariana Milian
Şcoala cu clasele I-VIII ,,*Oltea Doamna*" Oradea

Cu trecerea timpului familia s-a centrat tot mai mult pe un interes material lăsând pe un loc ultim viața spirituală din familie. Chiar dacă se observă o accentuată desacralizare a familiei tradiționale, în care rolul bunicilor era providențial pentru creşterea nepoților, nu trebuie uitat faptul că naşterea copiilor este mijlocul prin care neamul omenesc îşi perpetuează specia, dar mai ales tradiția şi obiceiurile.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune cu privire la educarea copiilor următoarele: „*Nu există nicio artă mai înaltă decât arta de a fi pedagog. Pictorul sau sculptorul fac numai o figură fără viață, iar un înțelept pedagog modelează un chip viu, de care se bucură şi Dumnezeu şi oamenii*". Aşadar rolul părinților nu este numai de a creşte copiii, mai este ceva ce trebuie să primeze şi anume educarea copiilor din familie, căci este foarte important ce „hrană duhovnicească" primeşte acel copil.

Acest mic locaş este perceput sub mai multe forme, dar după învățătura Bisericii Ortodoxe familia este: „*cel dintâi aşezământ dumnezeiesc, pe care l-a făcut Dumnezeu pentru om în Rai, cu sfatul Preasfintei Treimi: Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor asemenea lui (Facere 2, 18). Familia este celula şi izvorul vieții pe pământ, temelia vieții de obşte, prima biserică întemeiată de Dumnezeu din iubire de om, după modelul Bisericii creştine, adică al obştii îngerilor şi al sfinților din cer. Fără iubirea firească, din familie, nu putem ajunge la iubirea dumnezeiască, veşnică*."[1]

Putem spune că este o instituție paradisiacă deoarece toate îndemnurile date de Dumnezeu au fost înainte de căderea omului. Acestea le găsim în Cartea Facerii şi se rezumă în următoarele îndemnuri: „*De aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va uni cu femeia sa şi vor fi amândoi un trup.*" (Facere 2, 24); ,,*Şi Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: „Creşteți şi vă înmulțiți şi umpleți pământul şi-l supuneți; şi stăpâniți peste peştii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mişcă pe pământ şi peste tot pământul!*"(Facere 1, 28).

[1]Ioanichie Bălan, *Călăuză Ortodoxă în Familie şi Societate*, Ed. Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Iaşi,1993, p. 7.

Familia este de multe ori asemănată cu urcuşul duhovnicesc pe care-l are de parcurs monahul pentru a dobândi mântuirea sufletului, este calea mistică ce se „traversează” cu ajutorul rugăciunii şi a postului. Astfel familia, ca şi prototip al Bisericii lui Hristos, se conduce prin naşterea de copii, educarea acestora şi pregătirea lor spirituală pentru viaţă, după cum spune şi Fericitul Ieronim: „*Cum o picătură de apă ce se află pe o suprafaţă netedă merge într-acolo unde o conducem cu degetul, tot aşa şi un copil tânăr, gingaş, poate fi îndreptat într-o parte sau în alta, în cea bună sau în cea rea, şi să îl duci unde vrei*.”[2]

Sfântul Vasile cel Mare pune accent pe rolul tatălui în familie, deoarece acesta este modelul pe care şi-l ia copilul din primii ani de viaţă. Aici tatăl este pedagog, căci nu se putea vorbi numai de familie, se vorbea de o adevărată şcoală a vieţii ce începea cu educaţia din familie şi continua pe tot parcursul vieţii: „*O pildă bună e mai de folos decât orice învăţătură. Un tată nu trebuie să uite acest lucru*.”[3] Chiar dacă se oferă această parte a integrităţii intelectuale mai trebuie să se ofere în cadrul familiei acel climat spiritual de renaştere duhovnicească, după cum spune şi părintele Paisie Aghioritul: „*Părinţii trebuie să-i ajute duhovniceşte pe copiii lor încă de când sunt mici, pentru că atunci metehnele lor sunt mici şi uşor se pot tăia. Sunt precum cartoful proaspăt, care se cojeşte uşor, atunci când îl razi puţin. Căci dacă se va învechi trebuie să iei cuţitul pentru a-l curăţa, iar dacă este şi puţin stricat, trebuie să tai mai adânc*”.[4]

Chiar dacă familia este asemănată cu o mică bisericuţă care imită legătura treimică dintre Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, nu întotdeauna se întâmplă acest lucru deoarece nu toate familiile îşi găsesc hrana sufletească în comuniunea cu Hristos. Fiecare om reprezintă o jumătate astfel Dumnezeu a creat coexistenţa când zice: „*Şi a zis Domnul Dumnezeu: „Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el*”(Facere 2, 18), dar acest ajutor nu trebuie perceput ca pe un exces, ca pe o supunere a femeii faţă de bărbat ci ca pe o completare după cum spune şi Clement Romanul: „*Dumnezeu l-a făcut pe om bărbat şi femeie, unde bărbat înseamnă Hristos, iar femeie înseamnă Biserică*”.[5]

Părintele Arsenie Boca aseamănă copiii cu sfinţii, deoarece nimeni nu ştie ce-i rezervă viitorul dacă se conduce după anumite norme morale în care să nu facă abuz de cele trupeşti, astfel viaţa de familie nu înseamnă numai bucurii, ea este sacrificiu atât din partea părinţilor dar şi a copiilor, care să-i ajute în caz de neputinţă. Aceste lucruri vor fi cu putinţă de săvârşit dacă se vor

[2] Danion Vasile, *Cum să ne creştem copii*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2002, , p. 40.
[3] I*bidem*, p 40.
[4] Paisie Aghioritul, *Viaţa de familie*, vol IV, Ed. Evanghelismos, Bucureşti, 2003 p. 98.
[5] Michel Philippe Laroche, *Un singur trup – Aventura mistică a cuplului*, Ed. Amarcord, Timişoara, 1995, p. 62.

naşte copiii: „*Cine sunt sfinţii dacă nu copiii noştri? Cine sunt ei dacă nu măsura familiilor noastre? Ei sunt şi măsura mărturisirii noastre. Fericit este poporul care are sfinţi*!”.[6]

Viața de familie din ziua de azi este asemeni unui examen cu foarte mulți restanțieri, fapt ce duce la divorț care afectează viața copiilor şi-i fac să perceapă viața într-o nuanță tristă de nerealizare, mergând pe modelul pe care l-au avut în familie. Aceşti copii, vor suferi toată viața deoarece nu a avut cine să-i mângâie, să-i îndrume pe o cale care să-i ducă prin viață la ceea ce se numeşte realizare familială cu toate aspectele ei. Danion Vasile face referire la ceea ce înseamnă căsătoria zicând: „*Căsătoria nu este altceva decât asumarea unui drum spre Împărăția Cerurilor. Acesta este motivul pentru care creştinii se căsătoresc: vor să se mântuiască şi vor să meargă împreună cu persoana pe care o iubesc pe calea mântuirii. Dumnezeu a lăsat două căi de mântuire: călugăria şi familia. Celor care nu se simt atraşi de călugărie le stă înainte viața de familie*”.[7]

Prin naşterea de copii aspirația spre eternitate devine realitate, căci copii sunt cei prin care omenirea se înnoieşte, cei prin care omenirea continuă să trăiască în veşnicie. Vedem în aceasta încă odată înțelepciunea nesfârşită a planului iubirii infinite a lui Dumnezeu cu oamenii.

Rolul părinților şi al căminului familial este determinant pentru vârsta copilăriei şi a adolescenței. El trebuie să fie prin excelență un rol educațional. Lucrarea pedagogică corectă şi înțeleaptă a părinților asupra sufletelor copiilor, încă de la cea mai fragedă vârstă, trebuie să pună bazele unei vieți întru Hristos, a singurei căi viabile şi adevărate, pe care nicio furtună a vârstei tinere sau adulte nu o va mai putea clătina.

Am putea spune că, de multe ori, părinții rămân aproape neputincioşi în a schimba comportamentul copiilor mai mari, dacă nu au început să se ocupe de educația lor încă din fragedă pruncie. Spune şi un proverb: „*Ceea ce înveți de mic, nu uiți până la bătrânețe*”! Iar înțeleptul Sirah învață: „*Ai feciori? Învață-i pe ei şi înconvoaie din pruncie grumazul lor*” (Cartea Înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah 7, 24).

Dezvoltarea trupească are loc repede şi continuu, în vreme ce şi mai repede înaintează cea sufletească. Copilul începe să vorbească, să înțeleagă primele lucruri, să gândească, să judece: Voința sa se întăreşte şi învață încet-încet să acționeze de la sine. Mintea sa se îmbogățeşte cu înțelegerea obiectelor care îl înconjoară, în vreme ce, împreună cu acestea, începe să înțeleagă şi câte ceva despre existența lui Dumnezeu. Începe să îşi pună problema destinației sale în această lume şi învață să facă diferența între bine si rău. Înlăuntrul său se trezeşte conştiința. Începe să conştientizeze iubirea şi antipatia, apar sentimentele de ruşine şi de onoare. Pentru că toate aceste puteri, care îl ridică pe om către asemănarea cu Dumnezeu, să se dezvolte aşa cum trebuie, părinții

[6] Arsenie Boca, *Ridicarea căsătoriei la înălțimea de Taină*, Ed. Acaton, Făgăraş, 2003, p. 111.
[7] Danion Vasile, *Cartea nunții*, Ed. Nemira, București, 2003, p. 39.

sunt datori să urmărească cu mare atenție dezvoltarea morală a copilului lor. Educația are o dublă menire: pe de o parte să anuleze pornirile rele, iar pe de alta să le sădească pe cele bune. De aceea este necesar, ca ea să înceapă încă de la cea mai mica vârstă a copilăriei.

Sfântul Ioan Gură de Aur spunea: „*Dacă-l vezi pe copil greşind, pedepseşte-l, uneori cu o privire severă, alteori cu cuvinte muşcătoare, uneori răsfață-l şi fă-i făgăduințe. Nu-l lovi încontinuu, nici nu-l obişnui să fie pedepsit aşa, căci dacă se învață să fie pedepsit încontinuu, se va învăța să le disprețuiască, iar învățând să le disprețuiască, s-ar răsturna toate*”[8]. Părinții trebuie să dovedească o răbdare eroică uneori. Dacă îşi învață copiii cu bătaia, bătaia nu va mai avea nici un efect. Va deveni obişnuință. Trebuie mult discernământ de fiecare dată când copiii greşesc.

Secolul al XX-lea a adus o schimbare de mentalitate în relația copil – părinte prin aşa numita mişcare de „*emancipare*”, care nu înseamnă altceva decât ruperea de tradiție, de acele elemente constitutive de care copilul era legat şi anume de familia lui extinsă în care depindea să se roage, să facă fapte bune, să meargă la Biserică. Astăzi relația dintre părinți – copii este una de „*gramaj*” în care dacă ai ce oferi copilului eşti cel mai bun părinte iar dacă treci printr-o perioadă dificilă copilul te va percepe ca pe un părinte nepăsător, de aceea educația copiilor din familie este foarte importantă pentru copiii mici după cum spune şi Sfântul Dimitrie al Rostovului: „*Vasul nu pierde mirosul, rău sau bun, de care s-a îmbibat mai înainte; aşa e şi cu educația copiilor! De aceea e necesar să îi deprindem cu binele din copilărie.*”[9]

Dar pe lângă aceste scopuri educative ce revin familiei mai trebuie să îndeplinească şi altele cum ar fi: „*ajutorarea soților unul cu altul, pentru uşurarea greutăților vieții pământeşti; îmbărbătarea lor în vremea primejdiilor şi a ispitelor, înfrânarea trupească, evitarea cumplitelor păcate ale desfrânării care biruiesc şi stăpânesc, mai ales astăzi, pe cei necăsătoriți şi divorțați. Prin aceste scopuri, familia devine cea dintâi biserică, şcoală şi casă a credinței în Dumnezeu, a sfințeniei, a naşterii şi educării copiilor în dreapta credință şi în frica de Dumnezeu.*”[10]

Prea rar se mai vede azi că atunci când ai copii, de fapt conlucrezi cu Dumnezeu la perpetuarea omului pe pământ iar făcând contrariul acestui lucru nu mai conlucrezi cu Dumnezeu ci cu cel potrivnic. Ucigând, te impui în fața Divinității neacordând şansa oferită de Dumnezeu continuității existenței omenirii. Copilul cuprinde în ființa sa o imagine pură a seninătății iubirii dintre Dumnezeu şi soți, iar prin naşterea să se aduce în lume o nouă icoană a Chipului Ceresc.

Fenomenul autorității din familie poate afecta într-un mod nevoit copilul deoarece fiecare din cei doi părinți, dorind o supremație mai mare, îl va face să creadă în anumite reguli impuse de el iar

---

[8] Danion Vasile, *Cum să ne creştem copii*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2002, p. 85.
[9] *Ibidem*, p. 40.
[10] Ioanichie Bălan, *op cit.*, p. 8.

cealaltă persoană le va contravalida spunând că tata/mama, spune prostii. Însă autoritatea trebuie să izvorască din „*dragostea cu care-şi slujesc familia*", nu din rolul dominant pe care încearcă să şi-l impună fiecare. Sfântul Ioan Gură de Aur este foarte explicit în această privință când spune: „*Noi suntem rânduiți să le stăpânim nu de dragul de a fi în această situație, ci pentru a le conduce cu virtute. Căci cel ce conduce trebuie neapărat să fie de nebiruit în virtute. Dar dacă este biruit, atunci nu mai este cârmuitor*"(Omilia XIII la Efeseni).[11]

Rațiunea trebuie să primeze în fața pasiunilor, iar sufletul să fie călăuzitorul trupului. Dragostea să fie în familie un vademaecum, lipsită de aroganță sau de atitudini superioare. Această dragoste să fie după îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „*Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum şi Hristos a iubit Biserica, şi S-a dat pe Sine pentru ea... Aşadar, bărbații sunt datori să-şi iubească femeile ca pe înseşi trupurile lor. Cel ce-şi iubeşte femeia pe sine se iubeşte*."(Efeseni 5, 25-28)

Iubirea adevărată este stâlpul de temelie din familie iar când această iubire se răceşte şi familia începe să se destrame ca şi o haină veche. În familie cele două jumătăți trebuie să se unească: „*Prin adevărata iubire, fiecare se străduie să devină celălalt, adică se deschide spre viața şi spre privirea celuilalt*".[12]

O altă problemă cu care se confruntă familia creştină, şi totodată Biserica, este: *planificarea familială,* acest fapt contravine normei morale. Faptul că se tinde tot mai mult spre alte culturi pe care le considerăm avansate nu trebuie să ne facă să uităm de originile noastre creştine, de obiceiurile şi tradițiile ce ne-au făcut să dăinuim ca nație şi să ducem cu noi adevărate comori tradiționale. A nu considera cununia religioasă o Taină înseamnă a trăi în desfrânare, care în Vechiul Testament se pedepsea cu moartea. Episcopul Petroniu Florea face o referire actuală la ceea ce înseamnă viața de cuplu zicând: „*Există o problemă tot mai frecventă în zilele noastre. Mulți tineri se căsătoresc şi se feresc să aibă copii. Aceştia spun că vor să se bucure o vreme de tinerețe. Când vor crede de cuviință, va veni şi vremea copiilor. După câțiva ani însă, nu mai pot avea copii. Fie că au făcut avorturi sau au folosit mijloace contraceptive, constată cu durere că nu pot avea copii. Şi-au adunat şi păcate, nici copii nu mai pot avea. Cei care vor planificare familială dovedesc că sunt oameni fără Dumnezeu. Noi nu trebuie să acționăm numai de capul nostru, să-l lăsăm şi pe Dumnezeu să lucreze, pentru că El are planurile Lui. Să nu năruim planurile lui Dumnezeu prin planurile noastre. Scriptura spune foarte clar: „Femeia se va mântui prin naştere de fii, dacă va stărui, cu înțelepciune, în credință, în iubire şi în sfințenie*"(I Timotei 2, 15)".[13]

---

[11] David C. Ford, *Bărbatul şi femeia în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur,* Ed. Sofia, București, 2004, p., 293.
[12] Michel Philippe Laroche, *op cit.,* p. 34.
[13] Petroniu Florea, *Calea mântuirii,* Ed. Episcop Nicolae Popovici, Oradea, 2003, p. 267.

Familia creştină se caracterizează prin anumite trăsături care o definesc ca pe o adevărată piramidă care trebuie urcată iar ca să ajungi în vârful ei este necesar să urmezi anumite norme de viețuire, cum ar fi:

- *familia să fie întemeiată pe unirea sinceră şi statornică* după cum spune şi Sfântul Apostol Pavel: „*Fiecare să-şi aibă femeia sa şi fiecare femeie să-şi aibă bărbatul său*”(I Corinteni 7, 2).
- *familia să fie întemeiată din dragoste curată, devotată şi liberă.*
- *să fie de acord şi părinții tinerilor cu însoțirea fiilor lor.*
- *mirii să nu fie rude apropiate de sânge.*
- *mirii să ducă viață curată, în feciorie, până după cununia religioasă.*
- *căsătoria să fie pe viață,* după îndemnul Mântuitorului care zice: „*Ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă*” (Matei 19, 6). Iar Sfântul Apostol Pavel spune şi el: „*Femeia să nu se despartă de bărbat!. Iar dacă s-a despărțit, să rămână nemăritată, sau să se împace cu bărbatul său; tot aşa bărbatul să nu-şi lase femeia*” (I Corinteni 7, 11).

Toate aceste lucruri culminează cu Sfânta Taină a Cununiei, premergătoare căsătoriei. Chiar dacă se încearcă desacralizarea Căsătoriei, să nu uităm că însuşi Mântuitorul a ridicat-o la rangul de taină, iar în acest sens sunt relevante cuvintele Părintelui Arsenie Boca: „*Iisus nu putea coborî rațiunile creației din motivele lui Moise, de aceea a ridicat căsătoria la rangul de taină. Deci, dacă ar trăită de cei căsătoriți la valoarea ei adevărată, de taină, căsătoria ar da roade vrednice de tainele lui Dumnezeu*”.[14] În continuare face o referire pentru viitor: „*Căsătoria are multe motive să fie taină. Când familia nu va mai fi întemeiată pa Taină, oamenii vor fi o turmă de fiare destrăbălate*”[15]

Chiar dacă parcurgem o perioadă dificilă când familia se luptă pentru „supraviețuirea” armoniei, nu trebuie uitată valoarea ce o dă cununia căsătoriei, iar înlăturarea acesteia din cadrul unirii familiale înseamnă îndepărtarea lui Hristos din familie, ori viață fără Biserică, în care este prezentă întreaga Dumnezeire, nu are nicio valoare căci ceea ce predomină are tangență numai cu partea materială a lucrurilor iar partea rațională (spirituală) care ne poate duce în veşnicie este dată la o parte. Familia trebuie să se „armonizeze” mai mult pentru o adevărată conviețuire în Hristos.

[14] Arsenie Boca, *op cit.*, p. 7.
[15] *Ibidem*, p. 7.

Managementul motivării învățării pentru ora de religie

Diana Nichita
Şcoala cu clasele I-VIII „*Dimitrie Cantemir*”Oradea

Segmentul primordial al succesului şcolar este motivația de a învăța. Sursele care declanşează motivația sunt multiple şi totodată complexe. Ideea conform căreia factorii intrinseci şi cei extrinseci condiționează şi influențează motivația pentru învățare este promovată de către literatura de specialitate. Dacă am defini motivația am putea afirma că reprezintă acele mobiluri interioare care direcționează comportamentul uman. Acest comportament poate fi influențat de forțe externe, de orice natură; totuşi, în esență, acesta este ghidat şi susținut de forțele interne ale elevului. De regulă, elevii învață mai productiv şi mai intensiv atunci cînd sunt motivați.

I. „Forțele” (componentele) interne ale motivației învățării

Aminteam anterior că motivația de a învăța este generată de „forțele” (componentele) interne şi externe care acționează asupra comportamentului elevilor. Pentru început le vom enumera pe cele interne, şi anume: curiozitatea, autoeficiența, atitudinile, necesitățile şi competența.

a) Curiozitatea

Behavioriştii operează cu termeni ca „recompensă” şi „pedeapsă”. Termenii sunt utilizați în planul învățării, pentru a descrie dimensiunile cu cea mai mare influență asupra reuşitei şcolare. Comportamentul elevilor poate fi orientat, astfel, spre realizarea unor acțiuni pentru obținerea remunerării. Fiind vorba de elevi, remunerarea ar putea fi notarea, lauda, încurajarea, aprecierea schimbării atitudinii şi comportamentului la ora de religie (nu numai la această oră). Însă, comportamentul uman – în general, şi al elevilor – în special, este mult mai complex, decât atât. Sunt la vârsta în care sunt dornici să descopere, sunt curioşi. Caută experiențe noi, le face plăcere să învețe subiecte noi, „savurează” rezolvarea jocurilor de puzzle; astfel îşi perfecționează dexteritățile şi îşi dezvoltă şi alte competențe.

Profesorului de religie îi revine sarcina majoră de a educa şi a creşte curiozitatea elevilor, de a o cultiva considerând-o un potențial motiv de învățare. Elevilor trebuie să li se ofere stimuli inedіți pentru a le stimula curiozitatea: folosirea unor fragmente de texte (povestiri moral-

religioase) pentru a exemplifica un comportament adecvat la şcoală – în general, la ora de religie în mod special; profesorul va preciza că acest comportament trebuie să fie extins şi la alte ore şi în viața cotodiană. Este foarte important să se asigure un echilibru între complexitatea stimulilor şi claritatea acestora. Atunci când prezentăm elevilor fapte concrete în ceea ce priveşte comportamentul religios-moral (de exemplu, fapte care se referă la violența fizică sau verbală) este de preferat să nu facem afirmații categorice şi să încercăm să le dăm exemple concrete cunoscute şi de ei; sau putem să le adresăm întrebări, să creem situații-problemă în funcție de particularitățile de vârstă ale copiilor, de nivelul clasei, etc. Altfel spus, atunci când vorbim cu ei să reuşim să le atragem curiozitatea despre subiectul în discuție. De exemplu, atunci când le vorbim despre Patimile Domnului, putem folosi imagini adecvate (fotografii de la locurile sfinte, fragmente de filme care au ca subiect viața si patimile Domnului etc.) Într-o astfel de situație putem să implicăm cât mai mulți elevi, care să primească sarcini concrete. Aşadar, curiozitatea este un motiv intrinsec de a studia şi, ca urmare, învățarea nu rămâne a fi dependentă doar de „răsplata" profesorilor în sine.

b) Autoeficiența

Puterea de a gândi pozitiv ar putea defini termenul de „autoeficiență". De fapt, psihologii descriu autoeficiența prin doi termeni: „prezența convingerii de reuşită" şi „încrederea în propriile forțe". Dacă conceptul este abordat din aceste perspective, atunci este posibil să poată fi aplicat cu maximă relevanță motivației de a învăța. Dacă elevii au dubii în ceea ce priveşte abilitatea lor de a reuşi, atunci nu sunt suficient de motivați pentru a învăța la religie şi nu numai la religie. Dar, încrederea în sine a elevilor poate fi dezvoltată prin divizarea sarcinilor pe secvențe (specifice particularităților de vârstă, nivelului clasei, etc.) precum şi oferirea unor posibilități de a obține succes la etapele timpurii ale învățării. Sursele de bază ale autoeficienței sursei sunt realizarea performanțelor, experiența indirectă, persuasiunea verbală precum şi starea psihologică.

Autoeficiența elevilor creşte în situațiile în care elevii au avut succes şi îşi amintesc cu plăcere de acele situații (de exemplu, o piesă cu tematică religioasă dramatizată cu ocazia Sărbătorilor de iarnă sau a Învierii Domnului; mai poate fi o piesă care ilustrează un comportament religios-moral din Pilda fiului risipitor, piesă pusă în scenă în perioada în care se studiază această pildă sau o excursie care le-a plăcut foarte mult, pornind de la organizarea ei şi până la locurile vizitate). În schimb, experiența indirectă apare atunci când elevul conştientizează rolul unui model de succes (permanent sau situațional) şi încearcă să adopte comportamentele sau atitudinile acestuia. Temelia oricărei educații pare a fi, indiscutabil, exemplul personal.

Cel mai bun exemplu pentru elevi, în acest sens, este ceea ce Iisus Hristos a făcut neîncetat prin cuvintele, faptele şi pildele Sale. Învățăturile Sale, chemările Lui trimit direct la concretețea experienței personale:

✓ *să fim desăvârşiţi* - „Fiți voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru din ceruri desăvârșit este” (Matei 5.48);

✓ *să ne iubim şi să ne respectăm semenii* - „Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuți" (Matei 19.19);

✓ *să fim credincioşi şi buni* - „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine" (Ioan 14.6);

✓ *să nu facem altora ceea ce nici nouă nu ne-ar face plăcere* - „Ci toate câte voiți să vă facă vouă oamenii, asemenea şi voi faceți lor..." (Matei 7.12);

✓ *să fim smeriți, să nu ne lăudăm* - „Și care este mai mare între voi să fie slujitorul vostru; Cine se va înălța pe sine se va smeri, şi cine se va smeri pe sine se va înălța" (Matei 23.11-12).

Apoi, persuasiunea verbală este secvența în care intervine cineva încercând să convingă elevul că este capabil să realizeze cu succes sarcina primită. Încurajarea este foarte utilă în astfel de momente. Sursa finală posibilă a autoeficienței este starea psihologică – adică, acele sentimente şi trăiri interioare care „asigură” elevul de iminența eşecului sau de obținerea succesului.

c) Atitudinile

În realitate, atitudinea este o comoditate iluzorie. Cauza o constituie faptul că, de cele mai multe ori, atitudinile sunt iscusit menajate sau chiar disimulate. Deseori, între atitudine şi comportamentul ostentativ nu există coincidență. Aş dori să exemplific cu următorul exemplu: sunt frecvente situațile în care un elev oarecare poate avea o atitudine negativă față de un anume profesor; însă atunci când se întâlneşte cu acesta în afara orei se comportă respectuos, chiar manifestă o „atitudine binevoitoare”, atitudine pe care nu ar manifesta-o şi în discuție cu fratele sau alte persoane apropiate. Pornind de la acest exemplu, ajungem la concluzia că pentru profesorul de religie (şi nu numai pentru el) este foarte important să cunoască care este atitudinea elevilor săi, cu referire, în special, la conținutul disciplinei sale. Atitudinea elevului poate fi modificată spre bine dacă profesorul va reuşi să ofere elevilor săi un mesaj persuasiv şi foarte bine argumentat, să modeleze şi/ sau să încurajeze comportamentele dezirabile şi pertinente şi să inducă disonanță între componentele cognitive, afective şi comportamentale ale atitudinilor. Atenție, dacă unui elev i se sugerează să realizeze o anumită acțiune care este absolut contrară atitudinii acestuia, va urma, cu siguranță, o modificare de esență a atitudinii de până acum.

d) Necesitățile

Necesitățile unui elev diferă enorm de cele ale altora. Cea mai cunoscută clasificare în acest sens şi cea mai des utilizată este ierarhia necesităților realizată de A. Maslow; acesta le împarte pe cinci niveluri distincte:

(1) nevoile fiziologice,

(2) nevoia de siguranță,

(3) nevoia de dragoste şi afiliere,

(4) nevoia de stimă şi apreciere,

(5) nevoia de auto-actualizare.

Atunci când sunt satisfăcute necesitățile de la un nivel mai inferior, necesitățile care influențează comportamentul, cu pregnanță, sunt cele de la nivelul imediat următor. De exemplu, dacă le-ar fi sete sau foame, elevii nu ar fi pregătiți să învețe până nu vor rezolva „problema". Aşadar, scopul final al educației ar consta în structurarea activităților astfel încât realizarea acestora să conducă la satisfacerea necesităților de la nivelurile superioare.

e) Competența

Competența este în corelație directă cu autoeficiența. Atunci când fac ceva foarte bine, ființele umane simt plăcere foarte mare, colosală am putea spune. Pentru unii elevi, însă, doar succesul nu este suficient. Profesorul de religie (şi nu numai el) trebuie să ofere elevilor care manifestă o carență a sentimentului de autoeficiență situații în care aceştia ar obține succes; el mai trebuie să le creeze oportunități de a-şi asuma sarcini provocatoare pentru a demonstra sie însuşi că le pot realiza cu succes. Altfel spus elevul trebuie învățat să „pescuiască" pentru a avea ce mânca întreaga lui viață. Pentru fiecare elev, pentru fiecare dintre noi suportul colegilor, părinților şi profesorilor, respectul şi încurajarea acestora au fost şi sunt foarte importante în încercarea de a dobândi anumite competențe.

II. Motivația extrinsecă

Mediul stimulativ este asigurat prin participarea activă a elevilor, precum şi prin angajarea acestora în activități. Toate acestea contracarează plictiseala şi anulează posibilitatea reacției negative a elevilor în timpul orei. Strategiile de instruire folosite la ore ar trebui să fie flexibile, creative şi, nu în ultimul rând, antrenante. Este ştiut faptul că un mediu stimulativ de învățare oferă o gamă largă de stiluri de prezentare, de metode de învățare şi materiale suport. În situațiile plictisitoare (din păcate uneori acestea persistă) elevii vor învăța doar în baza unor aşa motive foarte cunoscute şi vehiculate (din păcate): frica, presiunea profesorilor, a părinților, amenințarea sau alte scopuri extrinseci (statutul profesional al părinților – până într-un punct, prestigiul care-l are elevul în şcoală, „vânarea" de note bune şi foarte bune etc.). Un mediu de învățare menținut prin astfel de motive distructive este, de regulă, stresant şi foarte tensionat. Ceea ce prezintă o valoare pentru elevi şi are un rol de motivație extrinsecă este obținerea unor calificative. Trebuie însă îndeplinită o condiție, şi anume: procesul de evaluare să fie bine planificat iar elevii să fie informați despre beneficiile „calificării" respective. În comportamentul elevilor factorii

motivaționali extrinseci joacă un rol inestimabil doar în cazurile când profiturile externe sunt dezirabile, acceptate, şi valorificate de către aceştia.

II.1. Modelul ARCS

Motivația este concepută, deseori, ca o secvență de evenimente, care constă din: atenție, relevanță, încredere şi satisfacție: attention – A, relevance – R, confidence – C, satisfaction - S. Spre exemplu, la început profesorul de religie captează A*tenția* elevilor; apoi oferă R*elevanță* celor predate în corespundere cu scopurile personale ale elevilor şi necesitățile acestora. În momentul în care procesul instructiv-educativ se desfăşoară eficient, elevul capătă î*ncredere în sine şi în profesor*. Elevul obține S*atisfacția* în urma cunoştințelor recent asimilate; acestea asigură continuitatea procesului de învățare şi tot aşa.

a) Atenția

Este mult mai uşor să captăm atenția elevilor, deseori, la începutul lecției. Captarea acesteia pe parcursul întregii lecții este o artă – o adevărată provocare pentru profesor. Este momentul şi cazul să oferim elevilor noştri o varietate de prezentări precum şi demonstrări realizate cu ajutorul mijloacelor audio-video, studii de caz, discuții în grupuri, dezbateri şi aşa mai departe. Şi suportul de curs pregătit pentru a fi dat elevilor la orele de curs trebuie să fie elaborat într-o manieră care să le atragă atenția; şi aici este indicat să ținem cont de clasa cu care lucrăm (ciclul primar, gimnazial sau liceal): culori variate (mai ales la clasele de la ciclul primar), mărime diferită, scheme atractive şi foarte simple (pentru a putea fi uşor parcurse şi înțelese de către elevi), tabele etc.

b) Relevanța

Ceea ce este familiar elevilor, este unanim acceptat faptul că se însuşeşte cu o mai mare sârguință, şi cu un mai mare zel. Este foarte greu, în general, pentru profesori să concorde conținuturile prezentate cu interesele precum şi necesitățile tuturor elevilor. Aşa că, este important şi, totodată indicat, să se stabilească acele „interese comune" întregii clase de elevi; elevii vor percepe relevanța acestor „interese comune" în mod individual. Pentru fiecare elev instruirea este relevantă atunci când are tangențe cu experiențele lui. Ceea ce reprezintă relevanță majoră pentru elevi sunt analogiile şi relatările unor întâmplări (povestiri cu caracter moral, pilde, minuni), metaforele. Toate acestea îi apropie mult mai mult de modul lor de viață. Îi ajută să înțeleagă informația şi conceptele noi prezentate.

c) Încrederea în sine

Iată câteva sugestii, care pot fi completate oricând, pentru dezvoltarea încrederii în sine a elevilor: elevilor trebuie să li se creeze *aşteptări pozitive* în ceea ce priveşte obținerea succesului şcolar. Scopurile complexe trebuie împărțite în secvențe mai mici (la ora de religie putem să-i îndemnăm să fie răbdători, corecți ...). E indicat *să oferim* elevilor *posibilități* de a obține *succese*;

ei câştigă o încredere mai mare în sine, cu codiția să li se acorde asistență suficientă pentru a realiza sarcina pe care nu o pot executa fără ajutorul cuiva (pentru unii e greu să îndeplinească anumite sarcini de lucru trasate de profesorul de religie; este indicat să primească indicații suplimentare – dacă le cere, sau dacă se constată că nu se descurcă cu munca individuală). Elevii trebuie să li se acorde posibilitatea *să-şi controleze* într-o anumită măsură *propria instruire* (pot fi învățați, obişnuiți să se autoevalueze). Este indicat să fie ajutați să înțeleagă că *procesul învățării* (învățarea) este o *consecință directă* a eforturilor depuse de către ei.

d) Satisfacția

Reuşitele elevilor este bine să fie celebrate; acest lucru creşte, intensifică satisfacția elevilor. Atunci când succesele lor sunt recunoscute şi public şi în particular, acest lucru consolidează comportamentele şi atitudinile care au asigurat obținerea succesului. În astfel de condiții elevii vor tinde să procedeze mereu la fel, în mod similar; s-ar putea ca entuziasmul lor să fie atât de mare încât să procedeze mai elaborat, urmărind să reuşească din nou.

Atunci când elevii îşi compară reuşitele proprii cu cele ale colegilor (din aceeaşi clasă sau de la o clasă paralelă), uneori satisfacția este intensificată („a făcut mai bine decât mine?” sau a făcut ca mine?”). În situația în care profesorul remarcă o atare situație, trebuie să menționeze faptul că rezultatele învățării sunt individuale şi că ar fi bine chiar să corespundă aşteptărilor personale.

II.1.1. Modelul ARCS şi aplicațiile sale

1. Obținerea şi susținerea atenției: folosiți abordări neobişnuite sau chiar neaşteptate de către elevi. Apoi, stimulați mereu curiozitatea elevilor folosind acele probleme care invocă mister şi, nu în ultimul rând, variați structura prezentărilor realizate pentru ei.

2. Creşterea relevanței: dați-le prilejul, elevilor, să-şi valorifice experiențele anterioare; accentuați familiaritatea subiectului; relaționați-l cu experiențele anterioare ale elevilor. Apoi, dezvoltați convingerea elevilor asupra modalității în care subiectul predat este în concordanță cu scopurile lor.

3. Consolidarea încrederii în sine: elaborați scopuri educaționale accesibile, creați aşteptări pozitive; oferiți elevilor posibilitatea de a-şi folosi competențele recent dobândite; creați consecințe care să fie cât de firești. Elevii trebuie să primească ocazia să se autocontroleze.

4. Generarea satisfacției: folosiți remunerări pozitive simbolice, în absența consecințelor firești; mențineți standarde consistente şi corespundeți rezultatele cu expectanțele elevilor.

III. Principiile de modificare a atitudinilor şi „construcția” mesajului

Adaptarea modelului de comunicare la situațiile de învățare poate fi explicat prin principiile procesului de modificare a atitudinilor. Acesta ar consta din: sursă/ emițător (profesor religie),

mesaj (subiectul predat), canal de transmitere (situația de învățare) şi receptor (elevii). Din păcate, de cele mai multe ori conținutul mesajului este în centru atenției pentru profesorul debutant. Într-o astfel de situație, importanța celorlalte segmente se atenuează, atâta timp cât profesorul este preocupat, cu precădere, doar de conținut. Elevii (receptorii), cât de interesați sunt, oare, de subiectul discuției (mesaj)?

a) Contribuția emițătorului la modificările atitudinale

Dacă receptorul (elevul) percepe emițătorul (profesorul) ca fiind sursă credibilă şi atractivă totul se va repercuta asupra atitudinii receptorului. Dar, atractivitatea nu se referă doar la aspectul exterior al emițătorul. Similaritatea şi familiaritatea sunt factori care au un impact major asupra felului în care este perceput receptorului. Pe parcursul evenimentului de comunicare emițătorul acționează solitar. Motivația receptorului este influențată considerabil de relația dintre emițător şi receptor.

b) Contribuția mesajului la modificările atitudinale

Mesajele persuasive precum şi cele motivatoare, tehnicile lor de elaborare pot fi învățate de la persoanele care alcătuiesc mesajele din spoturile publicitare. Mesajul este astfel elaborat încât asigură corespunderea dintre ceea ce se comunică şi interesele grupului-țintă (receptori).

c) Contribuția canalului la modificările atitudinale

Două aspecte importante definesc termenul „canal”: mijloacele utilizate pentru a transmite mesajul (suporturi audio - casete cu tematică specifică, video - filme, CD-uri şi DVD-uri, postere – filme celebre etc.) şi capacitățile senzoriale ale elevilor (auzul, văzul şi simțul tactil). Dar, eficiența unor anume mijloace de transmitere nu a fost demonstrată ştiințific. Rezultatele empirice afirmă cu toate acestea, că - comunicarea face-to-face deține superioritate față de cea mediată.

d) Contribuția receptorului la modificările atitudinale

Ținta mesajelor elaborate este foarte clar stabilită de către persoanele care activează în sfera publicității. Aceste persoane îşi cunosc şi îşi înțeleg grupul-țintă (receptorul). Mesajul transmis este structurat astfel încât să corespundă cât de mult posibil cu aşteptările şi necesitățile receptorilor. În ceea ce priveşte activitatea didactică, profesorii ar putea învăța multe lucruri utile dacă şi-ar analiza şi cunoşte foarte bine elevii. Este ştiut faptul că, fiecare elev (receptor) are propriul său set de atitudini şi experiențe de viață; acestea influențează, mai mult sau mai puțin conştient, interpretarea şi decodificarea mesajului emis de către profesor. Din această cauză cunoaşterea elevilor este un imperativ al reuşitei profesorului.

IV. Ce putem face pentru a-i încuraja pe elevi să fie mai interesați de activitate?

✓ Încă de prima dată vorbiți elevilor despre entuziasmul/ interesul dumneavoastră față de tema abordată şi de modalitatea în care aceasta vă afectează personal. Căutați modalități de abordare prin care să faceți legătura între tema propusă şi viața elevilor cu care lucrați. Folosiți descoperiri recente, articole noi sau exemple din propria experiență care sunt relevante temei discutate. E important să cereți astfel de exemple şi elevilor cu care lucrați. *De exemplu*, se apropie perioada sărbătorilor de iarnă; în funcție de clasa la care intru – în această perioadă, atunci când le vorbesc de Naşterea Domnului, de anumite momente din viața lui Iisus le exemplific cu autori celebri sau oameni de ştiință care au demonstrat că toate evenimentele amintite în Biblie apar confirmate şi în documente istorice sau alte surse.

✓ Gândiți-vă la ce întrebări le-ați putea adresa elevilor dumneavoastră pentru ca ei să gândească asupra subiectului în discuție, chiar dacă nu au citit nimic referitor la tema discutată. Aici, cu elevii claselor mai mari folosesc problematizarea sau studiul de caz.

✓ În cadrul discuțiilor folosiți tehnici eficiente de facilitare a acestora.

✓ Dezvoltați elevilor dumneavoastră „necesitatea de a şti". Apoi, în momentul în care vă pregătiți pentru oră, puneți-vă întrebarea „Ce ar trebui şi ce le-ar face place elevilor să ştie la acest subiect ?". Aceasta v-ar ajuta foarte mult să concepeți materialul în termeni care să se potrivească, să coincidă cu experiența de viață a elevilor.

IV.1. Elevii apatici - ce facem cu ei?

✓ Încercați să consolidați o relație interpersonală cu aceşti elevi. Învățați numele elevilor şi utilizați-le în comunicarea cu ei; elevii vor înțelege cît de interesat sunteți în obținerea succesului la cursul respectiv. Faceți astfel încât elevii dezinteresați şi iresponsabili să se convingă de faptul că doriți cu adevărat să-i ajutați. Încercați să aflați care este motivul apatiei elevilor: este în depresie, supărat sau plictisit, are probleme personale.

✓ Cuantificați progresul elevilor la etape timpurii şi în mod sistematic, astfel încât aceştia să aibă ideea clară despre situația lor academică. Antrenați în abordarea elevilor apatici pe acei din clasă care sunt foarte motivați şi interesați.

✓ Aflați cât mai multă informație despre elevii dumneavoastră - apatici şi interesați – care vă va ajuta să stabiliți o comunicare eficientă între ei.

V. Motivarea elevilor – sugestii

✓ ***Explicați de câte ori este cazul*** – studii recente au demonstrat faptul că elevii sunt mai puțin interesați de participare sau de evaluare fiindcă nu înțeleg ce trebuie să facă sau ce ar trebui să facă. Profesorii de religie (şi nu numai) ar trebui să acorde mai mult timp *explicării*: de ce învățăm ceea ce învățăm; de ce o anumită activitate este importantă, folositoare şi interesantă etc.

Entuziasmul profesorilor, în procesul educațional, se transmite şi elevilor; este probabil că aceştia vor deveni mai interesați de subiectul respectiv. Profesorul trebuie să acorde mai mult timp explicând elevilor săi ce aşteaptă de la ei, ce obiectiv anume urmăreşte prin realizarea unei activități de evaluare şi aşa mai departe. Elevii care nu vor obține mari succese vor fi cei nesiguri de ceea ce urmează să realizeze sau cei care cunosc precar instrucțiunile de executare.

- ✓ ***Remunerați (răsplătiți)* –** elevii care nu au consolidat încă un set motivațional intrinsec de a învăța pot fi ajutați prin motivație extrinsecă – adică remunerarea; aceasta poate fi psihologică sau materială. Este indicat (şi am observat din propria experiență) că este mult mai bine să se remunereze comportamentele corecte precum şi răspunsurile bune, decât să blamăm, să criticăm distructiv un oarecare comportament sau răspuns neadecvat. Se ştie că atât adulții, cât şi elevii sunt tentați să repete comportamentele care au fost remunerate (răsplătite). Remunerarea (răsplata) poate să fie simbolică şi, totodată, să marcheze nivelul la care a ajuns elevul prin acest comportament / răspuns. De exemplu, la sfârşitul unui semestru am dat diplome elevilor mei – celor considerați dificili – în care îi recompensam pentru faptul că şi-au schimbat atitudinea, comportamentul la ora de religie ... şi la alte ore (atunci când era cazul). Efectul a fost surprinzător; elevii care-au primit diplomele au rămas constanți în comportamentul lor. Elevii din ciclul primar pot primi cărticele cu povestiri morale, cu imagini din Noul Testament, cărți de colorat cu imagini din Biblie, creioane de colorat, seturi de carioci şi aşa mai departe. Oricui îi place să fie apreciat şi recunoscut; remunerările pentru o activitate realizată bine produc trăiri emoționale plăcute şi de neuitat pentru mult timp sau pentru ... totdeauna.
- ✓ ***Umanizarea comportamentelor şi a acțiunilor*** – am observat că elevii sunt mai motivați să comunice cu profesorii care sunt mai „umani" şi cărora pare să le pese de interesele şi scopurile lor. Pentru a le arăta că ne pasă de ei, putem să ni-i „apropiem" povestindu-le diverse istorioare din viața personală, recunoscându-ne greşelile pe care le-am făcut când eram copii sau chiar ca adulți (depinde de situație). O astfel de personalizare a relației profesor – elev îi ajută pe aceştia să ne perceapă ca pe nişte ființe umane apropiate şi nu ca figuri autoritare şi neplăcute. E bine să discutăm cu elevii şi în afara orelor de curs, să ne interesăm care le sunt planurile de viitor, idealurile, ce şi-ar dori să devină, unde intenționează să-şi petreacă vacanța, ce hobby-uri au şi aşa mai departe.
- ✓ ***Implicarea elevilor în activități* –** implicarea elevilor în propriul proces de instruire, constituie unul din factorii majori ai motivației. Dacă le citim sau le prezentăm subiectul stând în fața clasei, acestea nu sunt metode eficiente de predare. Este mult mai bine să implicăm elevii în diverse activități: dezbateri, studii de caz, situații-problemă, discuții în grup etc. O oră despre biserică ar avea o mai mare eficiență dacă s-ar desfăşura în cadrul instituției de cult. Mai mult decât atât elevilor le place să se simtă utili (ca şi adulților, de altfel!). Spre exemplu, se pot alege câțiva

elevi care să ne ajute la selectarea bibliografiei, la pregătirea sălii pentru desfăşurarea unei activități demonstrative cu asistență, aranjarea planşelor cu tematică religioasă etc.). Activitățile acestea vor spori considerabil stima de sine a elevilor şi vor intensifica şi motivația acestora pentru studiul religiei (şi nu numai). Aşadar, folosiți orice oportunitate de a primi ajutorul elevilor şi fiți recunoscători pentru aceasta.

✓ ***Predarea inductivă*** – oferirea exemplelor după prezentarea concluziilor îi lipsesc pe elevi de plăcerea de a descoperi noul în mod individual. Acest lucru a fost observat şi semnalat de cercetători. Încercați să prezentați mai întâi exemplele, apoi cereți elevilor să generalizeze cele prezentate şi la final să elaboreze concluzii (învățături morale). De exemplu, foarte uşor se poate lucra în acest mod când se predau copiilor Pildele Mântuitorului. Această metodă va da „roade", sporind interesul elevilor şi menținându-l pe tot parcursul activității. Asemenea activități contribuie foarte mult la la dezvoltarea abilităților de analiză şi sinteză.

✓ ***Satisfacerea nevoile elevilor –*** aceasta este o metodă primară de menținere a interesului elevilor precum şi a stării lor de bine. E mai greu şi cere mult timp, dar identificați nevoile cele mai importante pentru fiecare elev şi încercați să țineți cont de asta. E foarte important lucrul acesta.

✓ ***Foloseşte emoțiile pozitive cu scopul de a creşte productivitatea şi motivația –*** psihologii susțin că starea emoțională trăită de subiect în momentul memorării este în relație directă cu o memorie bună şi de lungă durată. Deci, dacă învățarea este „însoțită" de emoții plăcute elevii învață mult mai bine. Fără a exagera, folosesc umorul la ore şi stabilesc relații pline de afecțiune între mine, elevi şi colegi.

Material bibliografic:

1. Andrei Cosmovici şi Luminița Iacob (coordonatori de volum), *Psihologie şcolară*, Editura Polirom, Iaşi, 2005.
2. B. Iucu Romiță, *Managementul clasei de elevi-aplicații pentru gestionarea situațiilor de criză educațională*, Editura Polirom, Iaşi, 2006.
3. Constantin Cucoş, *Educația religioasă-repere teoretice şi metodice*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.
4. Dorin Opriş, Monica Opriş, *Metode active de predare-învățare Modele şi aplicații la religie*, Colecția „Educația religioasă", Editura Sfântul Mina, Iaşi, 2006.
5. Ioan Bontaş, *Tratat de pedagogie*, ed. a V – a , Editura All, Bucureşti, 2001.

6. Irina Cozma, Mioara Lica, Corneliu Muha, Dorin Opriş, Monica Opriş Monica, Valentina Sava , *Primăvara credinței*, Colecția „Educația religioasă”, Ed. Sfântul Mina, Iași, 2007.

7. Jinga Ioan, *Educația şi viața cotidiană*, Ed. Didactică şi Pedagogică R.A., Bucureşti, 2005.

8. Muşata Bocoş, Dorin Opriş, Monica Opriş, *Cercetarea în domeniul educației religioase şi al educației morale*, Colecția „Educația religioasă”, Ed. Sfântul Mina, Iaşi, 2006 .

9. Vasile Marcu, Letiția Filimon şi alți autori, *Psihologie pentru formarea profesorilor*, Ed. Universității din Oradea, Oradea, 2003.

Religie şi secularizare

Pr. Prof. *Alin Florin Sonea*
Liceul Teologic Ortodox „*Episcop Roman Ciorogariu*” Oradea

I. Secularizarea ca fenomen social

I.1.Religia din perspectivă sociologică

Înainte de apariția științelor, teologia – sau la nivelul simțului comun religia, a constituit singura bază reală de explicare şi înțelegere a lumii în ansamblul ei constitutiv: univers, om, societate, toate raportate la o ordine religios - morală care îşi are fundamentul şi autoritatea în Dumnezeu, ființă absolută şi supranaturală cu care omul poate să intre în legătură.

Prin dezvoltarea științelor naturale şi prin descoperirea cauzalităților şi legităților universului, treptat autoritatea lui Dumnezeu ca si creator şi proniator al lumii a fost subminată. Concomitent cu progresul științelor naturale s-au dezvoltat după o metodologie asemănătoare acestora, științele sociale sau umaniste. Realitatea socială avea sa fie explicată conform unei metodologii pozitiviste în baza unei neutralități axiologice din care Dumnezeu era exclus, singurul centru de raportare fiind umanitatea, limitată doar la cunoaşterea empirică a faptelor sociale, fără nici o raportare la transcendent.

Auguste Comte (1798 – 1857), considerat părintele pozitivismului şi inventatorul neologismului “sociologie”, propune şi elaborează o ierarhie a ştiințelor compusă din trei stări sau stadii de dezvoltare.

Prima stare o numeşte teologică sau fictivă. În această etapă, spiritul uman, îşi reprezintă fenomenele imaginativ, ca fiind produse de acțiunea factorilor supranaturali[1]. Ca şi concepții religioase în această perioadă sunt cuprinse fetişismul, politeismul şi monoteismul. Este considerată o epocă de copilărie a umanității, stabilă, dominată de un sistem feudal şi militar.

[1] Christian Tămaş, *Crize contemporane: disoluția sacrului*, Editura Ars Longa, Iaşi, 2003, p.157.

A doua stare este metafizică sau abstractă. În acest stadiu, spiritul uman a înlocuit forțele supranaturale cu forțe abstracte. Este o etapă de adolescență, de tranziție, dezordonată care corespunde unei organizări militare şi industriale[2].

A treia stare e cea științifică sau pozitivă în care spiritul uman a ajuns la maturitate. Din punct de vedere istoric, această etapă se identifică cu societățile industriale, în care ordinea şi consensul se pot impune din nou. Locul războinicilor e luat de industriaşi, care nu vor mai declanşa războaie, ci vor coopera pentru a domina natura şi a produce din abundență în folosul tuturor[3].

În concepția lui Comte faptele şi legile fenomenelor trebuie studiate pentru a prevedea. Spiritul pozitivist constă în a vedea (a şti) pentru a prevedea[4]. De aceea studiul este necesar pentru a şti ceea ce este, ca să se poată deduce ceea ce va fi, conform invariabilității legilor naturale.

Prin demontarea pretenției religiei ca disciplină fundamentală şi regină a științelor, sociologia se impune ca noua știință care preia funcțiile metafizice ale religiei, intrând în conflict cu religia, aceasta din urmă rămânând marginalizată. Predecesorul lui Comte, Henri Saint-Simon numeşte sociologia ”noul creştinism”. Aceasta deoarece concepțiile noii științe, deşi diferite, izvorau din ideile religioase despre societate şi morală[5].

Pentru ***Karl Marx*** (1818 – 1883), tributar lui Feuerbach, religia este o proiecție eronată de valori şi idei ale oamenilor de-a lungul timpului asupra unor forțe divine. Religia reprezintă autoalienarea şi un refugiu din fața durității realităților vieții. Este o compensație pentru inegalitățile sociale de avere şi putere, folosită ca element ideologic de către clasele dominante. În acest sens Marx afirmă că religia a fost *“opiul popoarelor”* şi poate să provoace raporturi socio-economice bine determinate. Promisiunea într-o existență viitoare în care dreptatea este restaurată plenar, absolut, constituie o compensație satisfăcătoare pentru mase. Oamenii trebuie să conştientizeze că valorile proiectate asupra religiei, sunt de fapt ale lor înşişi, şi pot fi realizate în această existență, decât să le amâne pentru o viață viitoare[6].

Emile Durkheim (1858 –1917) înțelege religia ca un mod de producție a normelor colective şi de conştiință socială, având o funcție socială integratoare. Pentru el, religia are un puternic caracter colectiv, social. Această concluzie este fundamentată pe studiile făcute de Durkheim asupra religiei aborigenilor australieni.

Este de fapt un studiu al totemismului ca religie primară, simplă. În jurul totemului ca animal, plantă sau emblemă care se identifică cu grupul social însuşi, se constituie toate

---

[2] *Ibidem.*

[3] Michel Lallement, *Istoria ideilor sociologice*, Editura Antet, Bucureşti, 2001, p.40.

[4] *Ibidem*, p.38.

[5] Bryan Wilson, *Religia din perspectivă sociologică*, Editura Trei, Bucureşti, 2000, p.11.

[6] Anthony Giddens, *Sociologie*, Editura Bic All, Bucureşti, 2001, p.476.

ceremoniile şi valorile comunității. Venerația față de totem derivă din respectul valorilor sociale, iar obiectul adorării este societatea însăşi[7].

Pe măsură ce gândirea ştiințifică înlocuieşte explicațiile religioase într-o societate modernă, ritualurile şi ceremoniile religioase îşi pierd din importanță. Astfel, atât Marx cât şi Durkheim prognozează dispariția religiei în forma ei tradițională şi supraviețuirea ei eventual într-o formă modificată.

Max Weber (1854 –1920) întreprinde un studiu al religiilor din lumea întreagă. Scrierile lui evidențiază legătura dintre religie şi schimbarea socială. În opera sa *Etica protestantă şi spiritul capitalismului*, autorul demonstrează că doctrina calvină despre predestinație[8] ca motivație religioasă într-un cadru economic adecvat, a stat la baza orientărilor capitaliste din secolul al XIX-lea. Astfel s-a creat baza dezvoltării economice a Occidentului. Munca rațională a devenit o metodă ascetică de slăvire a lui Dumnezeu, iar capitalul acumulat un semn al elecției divine în vederea mântuirii.

În studiul introductiv al *Eticii protestante*, Weber argumentează că ideea de ştiință, de raționalitate, de capitalism şi de stat este specifică doar Occidentului[9]. Orientul s-a complăcut într-o pasivitate față de ordinea existentă atât la nivel religios cât şi ştiințific, pe când Occidentul prin lupta împotriva păcatului specifică creştinismului a stimulat o atitudine de revoltă împotriva ordinii existente a lucrurilor.

Făcând o sinteză interpretativă a celor trei gânditori menționați mai sus, putem afirma că toți trei pleacă de la ideea unei profunde interacțiuni între religie şi societate. Rămâne fundamental faptul că o construcție socială a realității, nu poate fi analizată decât printr-o interacțiune între idei, instituții şi conştiința individuală, care nu pot fi separate.

Prezicerile lui Marx şi Durkheim referitoare la supraviețuirea religiei într-o formă modificată față de religia tradițională, se concretizează în fenomenul de secularizare. Secularizarea schimbă semnificativ statutul religiei, transformând religia dintr-o axă de referință a lumii, într-o anexă decorativă a sistemului social.

I.2.Secularizarea. Teorii despre secularizare

Într-o accepțiune generală, secularizarea se referă la diminuarea importanței religiei pe plan social. Ca prim proces, secularizarea se identifică cu confiscarea sau sechestrarea de către puterile

---

[7] Emile Durkheim, *Formele elementare ale vieții religioase*, Editura Polirom, Iaşi, 1995, p.153.

[8] Anthony Giddens, *op.cit.*, p.480.

[9] Max Weber, *Etica protestantă şi spiritul capitalismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, p.5.

politice (seculare) a pământurilor şi bunurilor deținute de autoritățile religioase şi trecerea acestora în administrarea statului. Istoric, aceasta s-a realizat prin tratatul de la Westphalia din anul 1648[10].

Sensul termenului a evoluat, prin secularizare înțelegându-se controlul statului, a societății asupra activităților care în trecut erau coordonate de Biserică, precum şi diminuarea cantității de timp şi resurse pe care oamenii le acordau în trecut preocupărilor religioase, supraempirice sau transcendente. Evident este vorba despre declinul Bisericii ca instituție.

Alături de secularizare, mai este utilizat un alt termen, cel de ***secularism***. Deşi majoritatea autorilor nu fac o distincție netă între aceşti termeni, există din partea unor cercetători anumite nuanțări între cei doi termeni. Astfel, dacă secularizarea este definită ca un proces continuu, în permanentă desfăşurare ce pretinde o evaluare a acestei activități, secularismul este efectul sau consecințele secularizării. Prin urmare secularizarea nu ar însemna neapărat un proces negativ ci mai degrabă o criză, doar secularismul primind un înțeles total negativ[11].

Chiar dacă distincția dintre cei doi termeni nu este foarte clară sau semnificativă, aria de acoperire a acestora cuprinde aceeaşi realitate.

Raportată la prezent, secularizarea presupune o etapă anterioară în care factorul secular nu exista, sau era mai puțin dominant. În culturile, în societățile şi în comunitățile tradiționale, toate activitățile se desfăşurau în corelație cu factorul de natură transcendentală[12]. Oamenii îşi conştientizau propria origine şi raportau întreaga existență la o ordine supranaturală, preocupările cotidiene fiind centrate asupra momentului morții ca finalitate imanentă şi cale deschisă spre transcendență. Religia avea un puternic caracter public şi comunitar. Idealurile cele mai înalte ale unui popor erau exprimate în termeni şi simboluri ce evocau lumea de dincolo şi care depăşeau sfera empirică şi capacitatea de înțelegere a fiecărui om.

Există şi astăzi reminiscențe ale unor astfel de atitudini sau principii chiar la unele națiuni avansate, bucurându-se de un oarecare respect. Oricum prin secularizare, nu înseamnă că toți oamenii şi-au însuşit la nivel individual o conştiință secularizată nici că religia nu le mai suscită majorității interesul, ci doar faptul că religia şi-a pierdut importanță pe care o avea ca şi componentă în alcătuirea sistemului social. Religia nu mai furnizează repere în stat, în economie sau într-un alt domeniu al organizării sociale[13].

---

[10] Preot Dr. Ştefan Buchiu, *Ortodoxie şi secularizare*, Editura Libra, Bucureşti, 1999, p.12.

[11] Mitropolitul Hierotheos de Nafpaktos, *Secularismul Un cal troian în Biserică*, Editura Egumenița, Galați, 2004, p.18.

[12] Max Weber, *Sociologia religiei*, Editura Teora, Bucureşti, 1998, p.10.

[13] Bryan Wilson, *op.cit.*, p.171-172.

În lucrările de specialitate au apărut începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea mai multe teorii despre secularizare, care abordează acest conceptul în strânsă legătură cu religia, nefăcând-o dependentă ontologic de politică, de economie sau de altceva.

Sabino Acquaviva la începutul anilor '60, în lucrarea *Eclipsa sacrului în societatea industrială* ***abordează secularizarea ca desacralizare***. Analizând experiența religioasă într-o societate industrială face o conexiune între desacralizare şi mutațiile sociale. Condițiile de muncă şi de viață dintr-o societate industrializată şi tehnicizată fac mai puțin posibilă experiența sacrului, ducând de fapt la desacralizare.

Desacralizarea se produce în strânsă legătură cu evoluția societății umane şi este rezultatul unor caracteristici ale psihologiei şi ale procesului cognitiv uman. Indicatorii empirici exprimă scăderea practicii religioase. Chiar dacă se pretinde o experiență religioasă dincolo de practica religioasă instituțională (a Bisericii), care nu poate fi surprinsă de indicatorii empirici, condițiile societății post–industriale împiedică tot mai mult această experiență extrainstituțională a sacrului. Aşadar criza practicii religioase e un indicator fidel al crizei religioase de fond[14].

Totuşi, Acquaviva crede într-un reviriment al sacrului. Chiar dacă sacrul decade, în mintea umană rămâne arhetipul pregătit să reizbucnească în mentalul colectiv îndată ce va avea condiții favorabile. Tocmai vidul spiritual provocat prin dezarticularea simfoniei dintre Biserica şi societate poate constitui premisele unei reizbucniri a sacrului. Mai mult decât aceasta, în plan bio-psiho–antropologic există nevoia de sacru. O societate suprasaturată de tehnostructură postulează prin intermediul experienței religioase o depăşire a satisfacerii limitelor înguste de nevoi cotidiene. În lansarea acestei ipoteze Acquaviva afirmă că apartenența ca membru al unei Biserici face posibilă o experiență religioasă mai intensă decât neapartenența. De aceea, declinul instituției ecleziale face tot mai dificilă repetarea si perpetuarea experienței religioase[15].

A doua teorie abordează secularizarea ca pierdere a plauzabilității religiei. ***Peter L. Berger defineşte secularizarea ca procesul*** prin care unele sectoare ale societății şi ale culturii sunt sustrase autorității instituțiilor şi simbolurilor religioase sau procesul ***prin care religia îți pierde autoritatea atât la nivel de instituții cât şi la nivel de conştiință umană***. Prima definiție pe care o propune Berger conduce la ideea de individualizare sau secularizare subiectivă, privatizare a religiei, aceasta menținându-şi autoritatea doar la nivelul personal, familial sau comunitar cu reminiscențe tradiționale.

A doua definiție duce la ideea de pluralism religios sau secularizare obiectivă prin prăbuşirea monopolului religios susținut de o religie unică şi instaurarea unei concurențe de piață între religii.

---

[14] Arhimandrit Teofil Tia, *Reîncreştinarea Europei?Teologia religiei în pastorala şi misiologia occidentală contemporană*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003, p.83.

[15] *Ibidem*, p.85.

Este vorba despre denominaționalismul religios, tipic Statelor Unite ale Americii. Piața concurențială a valorilor şi normelor religioase instituționalizează la nivelul societății, *"imperativul eretic"*, care presupune o opțiune între credințe şi valori diferite, ducând la relativizarea adevărurilor de credință ale oricărei denominațiuni religioase, în contrast cu pretenția de adevăr absolut a religiei în general.

În acest context, Berger propune trei variante pentru soluționarea crizei teologiei contemporane: reafirmarea autorității tradiției, încercarea de secularizare a tradiției religioase şi recuperarea experiențelor încorporate tradiției, fosilizate şi desuete.

Teologia protestantă prin Karl Barth, Rudolf Otto şi Friederich Schleimarcher a încercat să împletească toate aceste trei posibilități. În concluzie, din punctul de vedere al lui Weber, secularizarea nu presupune neapărat dispariția religiei instituționale, ci existența pluralismului religios cu deschidere ecumenică[16].

Thomas Luckmann defineşte secularizarea ca "subiectivizare a credinței". Marginalizarea religiei instituționale şi secularizarea ei internă se datorează excesivei instituționalizări a religiei şi transformărilor globale ale societății. Pentru Luckmann, secularizarea nu este un declin doar al creştinismului, ci este apariția unei alte forme de religie *" religia invizibilă"*, care se manifestă in sferă privată bazându-se pe sentimente şi emoții proprii ale individului. Individul alege din oferta religioasă de pe piață sau din ideologiile politice şi economice produsul care îl satisface şi care i se potriveşte cel mai bine, rezultând un sincretism, o sinteză individuală a semnificațiilor ultime ale realității. În pofida acestui pluralism sau sincretism religios, fiecare individ pretinde a poseda o autoritate sacră, totală. Pentru Luchmann, procesul raționalizării componentelor ordinii sociale este unul dezumanizant ducând la izolarea individului de semenii săi şi la creşterea anomiei ca formă a devianței[17].

Din perspectiva lui ***Bryan Wilson***, teoria secularizării ***analizează religia prin rolul pe care îl îndeplineşte aceasta în alcătuirea sistemului social.***

Este evident că funcția principală a religiei este una soteriologică oferindu-le oamenilor perspectiva mântuirii şi călăuzindu-i în acest scop. Pe lângă această funcție principală, religia mai exercită unele funcții latente cu conotații imanente prin care reconfortează psihic stresul cotidian al societății. Funcțiile latente fac trimitere la controlul social (Durkheim) concretizat în funcționalism şi la exprimarea emoțiilor.

Din punct de vedere funcționalist, religia este utilă societății deoarece creează puternice legături de solidaritate şi de coeziune în interiorul comunităților prin norme fixe şi sancțiuni

[16] *Ibidem*, p.87-88.

[17] *Ibidem*, p.93.

prescrise de o morală religioasă. De asemenea, religia conferea o identitate precisă la nivel individual şi la nivelul grupului social cu o puternică legitimare transcendentă. Prin ritual şi cult religia gestiona emoţiile, le încuraja şi le controla[18]. Manifestarea emoţiilor la nivel individual se poate răsfrânge în masă la nivel macro-social putând duce la dereglări ale ordinii sociale. Datorită acestor funcţii latente sociologii au investit religia cu un element non-raţional sau iraţional, care persistă într-o lume raţionalizată.

În societăţile avansate, funcţiile latente tradiţionale dispar sau sunt preluate de organismele sociale. Forţa emoţională este preluată, dezvoltată şi manipulată hedonist de televiziune şi mass-media în general. Însăşi definiţia religiei suferă anumite transformări pentru mulţi. Tot ceea ce conferă sentimentul identităţii de sine poate fi considerat religie. Declinul religiei ca instituţie socială se petrece în paralel cu societalizarea, procesul prin care sistemul social, societatea funcţionează fără o legitimare religioasă, doar pe baza unor procese pur raţionale în urma destrămării comunităţilor[19].

Ferdinand Toennies a consacrat două concepte în ştiinţele sociale: Gemeinschaft şi Gesselschaft. Gemeinschaft desemnează comunităţile mici, tradiţionale, bazate pe legături de rudenie, prietenie şi vecinătate în care există o coeziune foarte puternică, iar Gesselschaft desemnează asocierea impersonală specifică mediului urban. Aici este predominant interesul personal, acordul sau consensul este formal, iar devianţa este frecventă[20]. În comunităţile locale, religia se putea plia foarte bine pe specificul tradiţional: rudenie şi prietenie, asigurând o puternică funcţie emoţională şi de solidaritate socială.

În contextul destrămării comunităţilor tradiţionale şi al navetismului sau mobilităţii periodice valorile religioase se diluează. Astăzi un individ nu se naşte, nu creşte sau nu se socializează şi nu moare în interiorul aceleeaşi comunităţi locale. De obicei se naşte într-o comunitate, eventual creşte în interiorul ei, dar se socializează şi îşi desfăşoară activitatea de status socio-profesional în contextul larg al mobilităţii internaţionale în care funcţionează sistemul societal fără nici o legitimare religioasă[21]. Dacă în trecut religia era ideologia comunităţii, în prezent comunitatea nemaiexistând decât abstract, iniţierea religioasă e o parodie sau o simplă amintire. Astăzi mai funcţionează doar religia privată în reglarea şi exprimarea emoţiilor celor care se căsătoresc sau care sunt în doliu. Odată cu dispariţia comunităţii locale, dispare şi patriotismul[22].

---

[18] Max Weber, *op.cit.*, p.22.

[19] Bryan Wilson, *op.cit.*, p.178.

[20] Lector Dr. Adrian Hatos, *Curs de Metodologia cercetării în ştiinţele sociale*, Oradea, 2003, p.17.

[21] Gheorghe Şişeştean, *Antropologia şi sociologia sacrului*, Editura Limes Lekton, Zalău, 2002, p.77.

[22] Byan Wilson, *op.cit.*, p.188.

Sistemul societal leapădă religia din motive intelectuale fără să-şi dea seama de costul pe care trebuie să-l plătească pentru susținerea emoțională de care oamenii au nevoie pentru a supraviețui. Chiar şi societatea rațională are nevoie de comunitate pentru a mobiliza resursele emoționale. Ținând cont de faptul că în orice societate, ideea de moralitate, de comunitate şi de religios nu este nici pe departe defunctă, sunt frecvent evocate in acest sens Piața comună şi Comunitatea europeană ca familie de popoare. Chiar şi în economia mixtă, există unele discriminări pe baza legăturilor de rudenie, de prietenie, lingvistice etc[23].

Religia îşi extrage energia fortificării omului din emoția trăită în comunitate, iar dizolvarea comunităților este un semn precis al secularizării. Cu toata complexitatea lui, sistemul social raționalizat nu poate să răspundă tuturor nevoilor umane, ceea ce dovedeşte că omul irațional locuieşte într-o societate rațională[24]. Situațiile inedite prin care trec oamenii îi fac să-şi pună întrebări esențiale referitoare la sensul şi scopul vieții dorind să obțină consolare şi încurajare. În aceste situații poate să intervină cel mai bine religia. Sistemul social modern operează în absența virtuților. El este un coordonator neutru, obiectiv şi rațional al tuturor activităților cerute de roluri. Oamenii trebuie să interpreteze aceste roluri făcând abstracție de propriile virtuți sau vicii. Personalitatea umană trebuie să rămână neutră pentru a îndeplini cât mai bine aceste roluri. Oricum, sistemul este departe de a funcționa perfect. Totuşi există din partea sistemului o presiune de reducere a individualității membrilor şi o încercare de organizare mecanică şi uniformă a rolurilor pentru o funcționare eficientă şi rațională.

Societatea contemporană funcționează ca şi cum neutralitatea afectivă ar fi suficientă pentru buna desfăşurare a sistemului social. S-ar putea ca în viitor dacă oamenii nu vor simți un sentiment de siguranță care să transceandă sistemul social, sistemul însuşi să nu mai funcționeze. S-ar putea ca oamenilor să le lipsească dorința de a se dărui unul pentru celalalt spre binele tuturor şi să nu dorească să mai susțină funcționarea sistemului social. Atunci ar putea fi redescoperite acele valori religioase care au existat în comunitățile locale tradiționale şi s-ar putea dovedi indispensabile pentru funcționarea viitoare a societății[25].

În ceea ce-l priveşte pe Wilson, el nu vede alternative pentru a soluționa tensiunea care există între raționalizare şi religie. Deşi apariția noilor mişcări la nivel internațional pare a dezminți teoria secularizării, Wilson consideră aceste mişcări irelevante, sortite eşecului şi efecte colaterale procesului de raționalizare. Ele nu au forța sau harisma de a influența vizibil sistemul rațional, având acces doar în sfera privată. De aceea, la nivel global, raționalizarea pare ireversibilă[26].

---

[23] *Ibidem*, p.195.

[24] George Ritzer, *Mcdonaldizarea societății*, Editura comunicare.ro, Bucureşti, 2003, p.36.

[25] Bryan Wilson, *op.cit.*, p.65-66.

[26] Arhimandrit Teofil Tia, *op.cit.*, p.92.

II.Secularizarea ca proces istorico-filozofico-cultural

Din punct de vedere filozofic, scolastica a conceput un Dumnezeu *Causa prima* a creației definit cu argumente raționale. Un Dumnezeu Care a inserat în structurile intime ale materiei capacitatea acesteia de a se reproduce, de a-şi produce substanța propriei existențe. Astfel natura a devenit *sediul cauzelor secunde* generând o cauzalitate mecanicistă care a înlocuit ideea de finalitate[27].

Acest tip de gândire a deschis calea spre raționea tehnică sau științifică, înlocuind gândirea scolastică. Rolul rațiunii umane a fost exacerbat. Rațiunea nu a mai fost raportată ca reflexie la Rațiunea Supremă, la Logosul dumnezeiesc ca şi cauză a existenței lumii, ci a devenit o rațiune autonomă care elimină arbitrar din câmpul realității tot ceea ce nu poate fi demonstrat empiric sau ştiințific.

Descartes(1596-1650) ***şi Locke*** sunt cei care au elaborat o metodă în acest sens, spre o *ştiință universală* autosuficientă şi totalitară care pretindea că poate să rezolve toate problemele umanității. Acum se conturează raționalismul cartezian care are ca principiu îndoiala metodică şi respingerea a tot ceea ce nu are capacitatea de a se impune în mod clar instanței supreme a rațiunii. Descartes nu a aplicat acest dubiu metodic adevărului religios. Existența lui Dumnezeu era o certitudine absolută şi imediată. Ulterior raționalismul va trece sub tăcere aceasta şi va nega valoarea cunoaşterii întemeiată pe credință şi pe revelație[28].

Toate aceste idei se constituie în premise care au deschis calea spre *epoca luminilor* sau a iluminismului din secolul al XVIII-lea şi care stau la baza modernismului.

Scrieri precum *Novum Organum* al lui Bacon (1620*), Discours de la methode* a lui Descartes (1637), *Eseu asupra intelectului* a lui Locke (1670), *Enciclopedia* alcătuită de Diderot şi d'Alembert şi altele au influențat decisiv ideologia iluministă.

Exponentul principal în gândirea filosofică europeană al conceptului de *rațiune autonomă* a fost ***Immanuel Kant***. El vede iluminismul ca ieşire dintr-o stare de minorat sau de sălbăticie, prin propria inițiativă. Pentru Kant, Dumnezeu este un ideal transcendent şi un principiu regulativ al rațiunii, având doar o funcție morală, însă cu care omul nu poate intra într-o legătură de cunoaştere şi de iubire reciprocă concretă. Omul are puterea de a se autodetermina, de a se împlini prin forțele sale proprii nefiind condiționat de Dumnezeu[29].

---

[27] Preot Ioan Bizău, *Viața în Hristos şi maladia secularizării*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2002, p.101.

[28] Christian Tămaş, *op.cit.*, p.150.

[29] Preot Ioan Bizău, *op.cit.*, p.104.

Alături de Kant, *teismul* lui ***Spinoza*** va aduce o critică radicală împotriva Bibliei, demolând interpretările tradiționale şi contestând caracterul revelat al Scripturii. Minunile sunt legende şi superstiții, iar Biblia are doar o valoare istorică. Tributar acestor idei, ***Voltaire***(1694-1778) va lupta împotriva creştinismului, considerându-l un pericol real pentru ideea de progres şi un factor de retardare mintală. *"Cristos"*, scria el la un moment dat, *"a avut nevoie de doisprezece oameni pentru a răspândi creştinismul, eu voi demonstra că este nevoie doar de unul pentru a-l distruge"* [30].

Acest optimism va deschide calea spre mişcările revoluționare ale modernității, în special spre revoluția franceză.

Dincolo de aspectele politice ale ***Revoluției Franceze (1789 – 1795)*** – înlăturarea monarhiei absolutiste şi proclamarea Republicii – aceasta a avut un puternic caracter antireligios (anticlerical), fiind expresia ideologiei iluministe. În 26 august 1789, Adunarea Constituantă a Franței a proclamat *Declarația drepturilor Omului şi ale Cetățeanului*[31] şi libertatea conştiinței. Mai târziu, în noiembrie 1793 creştinismul a fost declarat *superstiție periculoasă* şi a fost scos în afara legii. Rațiunea care *iluminează* spiritul uman a devenit un substitut al lui Dumnezeu, recunoscându-i-se statutul de divinitate.

Statuia rațiunii a fost purtată în procesiune pe străzile oraşelor şi numeroase relicve din patrimoniul religios au fost distruse asemenea perioadei iconoclaste. Chiar şi statuile Sfinților Germain şi Genevieva – ocrotitorii spirituali ai Parisului – au fost arse pe 3 decembrie 1793 în Place de Greve în fața mulțimii entuziasmate.

Cultul rațiunii a favorizat cunoaşterea umană şi a permis dezvoltarea ştiințelor pozitive, dar a secătuit viața spirituală a omului modern dispus să trăiască mai mult la nivel orizontal, fără nici o raportare la Dumnezeu şi la transcendent în ansamblu. Aceasta este de fapt o reiterare a principiului sofistic al lui Protagoras, conform căruia *"omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sunt ca unele ce sunt şi a celor ce nu sunt, ca unele ce nu sunt"* [32].

Astfel, umanitatea a câştigat în importanță față de Dumnezeu, dar nu se deosebeşte prea mult de regnul animal şi vegetal, devenind un simplu element de manipulare şi exploatare. De aici, capitalismul şi marxismul vor prelua ideea de ființă umană autonomă, dezbrăcată de orice identitate metafizică. De acum, Statul va fi acela care va prelua funcțiile societății- educația, asistența socială- religiosul intrând în sfera privată. Revoluția industrială şi tehnologică acompaniată de urbanizare şi birocratizare, vor accentua procesul secularizării.

---

[30] Christian Tămaş, *op.cit.*, p.151.

[31] Enciclopedia pentru tineri LAROUSSE, *Istoria lumii*, Enciclopedia RAO, 1997, p.64.

[32] Preot Ioan Bizău, *op.cit.*, p.108.

Negarea metafizică a lui Dumnezeu şi a problemei religioase ca atare a dus la apariția indiferentismului religios ca fenomen de masă. Consecința firească a acestui fenomen a fost proclamarea *morții lui Dumnezeu* şi *naşterea Supraomului*, care şi-au găsit concretizarea în filozofia lui ***Nietzsche*** şi au deschis calea spre nihilism[33].

Conştiința nihilistă va pune în discuție scopul sau finalitatea acțiunilor şi va demonstra că valorile nu mai există, precum nici răspunsul la întrebarea: la ce bun? *Din moment ce nu există Dumnezeu, nici viață fără de moarte, omul nou poate deveni Om-Dumnezeu*. Dacă Dumnezeu nu există, atunci eu sunt Dumnezeu. Dacă Dumnezeu nu există, atunci totul este permis. Prin urmare filozofia Supraomului devine o filozofie a puterii, a *voinței de putere*, care va sta la baza ideologiilor totalitare şi fasciste din secolul al XX-lea, fiind o expoatare a omului de către *Supraom*[34].

Dumnezeu a murit, Dumnezeu rămâne mort, iar bisericile sunt cripte şi monumente funerare ale lui Dumnezeu. Moartea lui Dumnezeu a fost precedată de *moartea imaginilor despre Bunul Dumnezeu*. Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea arta a încetat să-L mai reprezinte pe Dumnezeu. Bazându-se pe acest fapt, Nietzsche a susținut că ideea de Dumnezeu se leagă de funcția imaginară (onirică) a psihicului uman şi nu este decât o iluzie. Arta are tocmai acest scop de a întreține conştiința religioasă. Ultima lucrare a lui Rafael *Schimbarea la Față* din 1517 este catalogată *o excrocherie teologică*, care nu-L mai reprezintă autentic pe Hristos Cel transfigurat pe Tabor, ci este mai degrabă un tablou păgân care demonstrează că arta este o iluzie consolatoare ce substituie o realitate vrând să-i facă pe oameni să-şi uite condiția insuportabilă în care trebuie să trăiască[35].

Spiritul ştiințific însoțit de tehnologie se vrea a fi *noua religie a umanității*. De altfel întreg secolul al XIX-lea este marcat de ideea unui progres nelimitat datorita căruia oamenii vor fi liberi şi fericiți, prin suveranitatea tehnicii, cu ajutorul căreia umanitatea va fi eliberată definitiv de constrângerile condiției sale naturale. Fiecare construcție ideologică a acestui secol are pretenția că posedă ştiința cunoaşterii totale şi susține că poate instaura fericirea eternă în lume. Dumnezeu este o simplă ipoteză, iar universul devine o maşinărie programată să funcționeze perfect în absența Lui. Natura devine o amantă pentru om lăsându-se cucerită şi pătrunsă până în adâncurile cele mai profunde. Creatorii acestui mit scientist au fost enciclopediştii secolului anterior, apoi Auguste Comte şi savanții chimiei organice care au realizat primele sinteze ale materiei.

---

[33] Mitropolitul Hierotheos de Nafpaktos, *op.cit.*, p.62.

[34] Oxford, *Dicționar de filosofie*, de Simon Blackburn, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999, p.409.

[35] Preot Nikolai Ozolin, *Chipul lui Dumnezeu, chipul omului*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1998, p.9.

O contribuție importantă la realizarea mitului scientist a avut-o ***darwinismul*** secolului XX, care a căutat diferența ontologică dintre om şi animal doar la nivelul rațiunii[36]. Teologia occidentală a intrat într-o dispută antagonică cu acesta şi a capitulat în fața lui acceptând dezvoltarea antropocentrismului. În aceste condiții, darwinismul a servit ca armă pentru lupta de rasă şi de clasă. Supraviețuirea celor apți era un argument ideologic pentru discriminarea rasială şi pentru *noua ştiință a eugeniei*, celor inapți putându-li-se aplica tratamentul *morții din milă*. Întruchipare istorică a acestei ideologii a constituit-o exterminarea nazistă.

Credința într-un progres nelimitat le-a făcut pe națiunile Europei Occidentale să inițieze un amplu proces de colonizare, prin metode violente, uneori chiar şi supuse unui regim colonial incompatibil cu morala creştină şi cu specificul cultural al fiecărui popor. Imperialismul catolic a încercat să se impună şi asupra popoarelor şi Bisericilor Ortodoxe din Răsărit[37].

Încreştinarea forțată a devenit un fenomen artificial de suprafață care n-a pătruns în profunzimile doctrinei creştine, servind mai mult unor rațiuni economice şi politice. Omul european a devenit o prezență acaparatoare în cele mai îndepărtate zone ale planetei impunându-şi cu forță voința şi mentalitățile, grăbind procesul secularizării.

Ideile – fetiş ale iluminismului şi ale Revoluției Franceze ***"****libertate, egalitate şi fraternitate"* sunt de inspirație religioasă, specifice vieții Bisericii primare. Spiritul secular a dorit să le golească de conținutul religios şi să le dea un alt înțeles.

După ce în 1815 s-a constatat că Revoluția Franceză a lăsat în urmă un vid, spiritele cultivate au încercat să-l umple prin recuperarea acelor valori opuse celor promovate de ideologiile iluministe. Astfel s-a trecut de la optimism la pesimism şi de la raționalism la pozitivism. Este edificatoare în acest sens afirmația lui Ivan Karamazov: *"Omenirea nu se poate să nu găsească în sine puterea de a trăi în numele virtuții, chiar fără să creadă în nemurirea sufletului! O va afla în dragostea pentru libertate, pentru egalitate, pentru fraternitate (...)"* [38].

Se vede încă o dată că creştinismul a fost instrumentalizat în proiecte utopice de natură sociologică. Transformându-se într-o doctrină aflată în conflict cu alte doctrine, creştinismul şi-a pierdut aderența față de mase. Apartenența creştină se va manifesta mai mult instinctual prin îndeplinirea acelor gesturi fundamentale precum botezul copiilor, eventual căsătoria şi în final moartea. Dar toate aceste gesturi nu se înfățişează ca o normă coercitivă pentru dobândirea unei conştiințe creştine.

---

[36] **Christian Tămaş**, *op.cit.*, p.173.

[37] **Grigore Nedei**, *Imperialismul catolic*, Editura Clio, Bucureşti, 1993, p.13.

[38] **Feodor Mihailovici Dostoievski**, *Frații Karamazov*, vol.I, Editura Univers, Bucureşti, 1982, p.120.

III. Secularizarea - fenomen ireversibil?!

Făcând o evaluare analitică a fenomenului secularizării, putem observa o clasificare în patru direcții a acestui fenomen. Este vorba despre secularizare ca fenomen negativ, pozitiv, ireversibil şi reversibil.

Ca ***fenomen negativ***, secularismul distruge orice valoare creştină şi împiedică desăvârşirea religios-morală a naturii umane, ducând la desacralizare şi la descreştinare.

Ca ***fenomen pozitiv***, în alcătuirea sistemului societal după criteriul raționalității, secularizarea reprezintă un progres, o eliberare a umanității de constrângeri de tip religios. Această viziune se înscrie într-o linie de gândire a celor care consideră că religia se opune libertății umane (*Marx, Freud, Sartre*), şi că este o formă de alienare.

Chiar şi teologia poate vedea anumite aspecte pozitive ale secularizării. În acest sens, Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I pledează pentru o altfel de acceptare a secularizării. "*Ar fi şi fals şi periculos să nu vedem decât aspectele negative ale secularizării, pentru a le denunța, şi să visăm la o nouă creştinătate. În lumea secularizată, …se regăsesc multe urme ale rădăcinilor ei greceşti şi biblice. Respectul față de celălalt, libertatea spiritului, tot ce are mai bun democrația pluralistă…, toate acestea, …se înrădăcinează în revelația biblică a persoanei şi în distincția făcută de Hristos între Împărăția lui Dumnezeu şi aceea a Cezarului. Societatea seculară nu este deci străină, nouă creştinilor, şi trebuie să încercăm să o re-orientăm din interior*"[5]39.

Ca ***fenomen ireversibil***, secularizarea îşi are originea într-un *mit al modernității* de factură iluministă, care priveşte istoria ca fiind un proces unilateral şi ireversibil care a condus umanitatea la constituirea societății moderne. Aceasta implică declinul creştinismului şi al oricărei alte forme de religie.

Însă privind retrospectiv istoria, putem să vedem că există o alternanță între anumite perioade de efervescență religioasă - precum secolele XIII şi XVII – şi alte perioade de indiferență religioasă (secolele XIV şi XVIII). De aici putem să deducem un raționament potrivit căruia chiar dacă există în istorie anumite perioade de declin a religiozității, acestora le urmează şi o perioadă de reversibilitate a religiosului. Prin urmare nu putem afirma ireversibilitatea declinului religiei şi a secularizării.

Deci, a patra clasificare priveşte secularizarea ca pe ***un fenomen reversibil***. Specialişti în fenomenologia religiei precum Rudolf Otto şi Mircea Eliade, susțin că omul modern nu este secularizat, ci doar fals secularizat. Slăbirea influenței sociale a creştinismului nu duce la sfârşitul

---

39 Olivier Clement, *Adevar si libertate Ortodoxia in contemporaneitate.Convorbiri cu Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I*, Editura Deisis, Sibiu, 1997, p.138.

religiei, ci la reapariția falselor mitologii *(pseudo-mitologii)*. În comportamentul omului modern se află multe elemente sacre. *"În general, majoritatea celor fără religie, mai împărtăşesc pseudoreligii şi mitologii degradate, ceea ce nu este de mirare, de vreme ce omul profan este urmaşul lui homo religiosus şi nu-şi poate anula propria istorie, altfel spus comportamentele strămoşilor săi religioşi, datorită cărora este ceea ce este…o mare parte a existenței sale se hrăneşte din pulsiuni izvorâte din adâncul ființei, din zona numită inconştient. Un om exclusiv rațional este o abstracție, nu poate fi întâlnit în realitate. Orice ființă omenească este alcătuită deopotrivă din activitate conştientă şi experiențe iraționale. Or, conținutul şi structurile inconştientului prezintă asemănări izbitoare cu imaginile şi figurile mitologice*"[5]40.

Majoritatea teoriilor despre secularizare de la începutul anilor '60 nu demonstrează dispariția religiei în sine, ci supraviețuirea ei în alte forme private, subiectivizate şi pluraliste. Cel mai radical în privința ireversibilității secularizării, este Bryan R. Wilson, care percepe secularizarea ca o raționalizare completă şi definitivă.

Apariția noilor fenomene sau mişcări religioase în inima societăților industriale avansate, începând cu anii 70[5]41, cunoscute sub denumirea de *reîntoarcere a religiosului*, avea să dezmintă teoria lui Wilson. Astfel s-au format două poluri opuse de interpretare a acestor mişcări. Cei care sunt tributari lui Wilson consideră *reîntoarcerea sacrului* ca un fenomen ambiguu, irelevant, limitat şi marginal, care nu are forța necesară resacralizării sistemului la nivel macro-social. Alții pornind de la semnalele de resacralizare înregistrate la nivel micro-social, demonstrează reversibilitatea procesului de secularizare, acolo unde modernitatea nu s-a stabilit serios sau unde a eşuat în proiectul universal de bunăstare materială. Este vorba despre ***fenomenul de balancing*** *(de balansare)* şi de reechilibrare a sistemului în societatea post-modernă care oscilează între secularizare şi desecularizare, sau se încadrează într-un ciclu de sacralizări şi desacralizări consecutive.

Toate aceste observații, ne fac să sesizăm că prin secularizare nu trebuie să înțelegem neapărat un declin al sacrului în sine – de altfel acesta e capabil să supraviețuiască şi în societățile industrializate, ci mai degrabă o criză a religiei instituționale.

Criza religiei instituționale se înscrie însă în cadrul general al crizei instituțiilor din societățile post-moderne, societăți în care se manifestă fenomenul psihosocial de

---

40 Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, p.116.

41 În anii '70 se răspândesc foarte repede în Statele Unite şi în alte societăți post-industriale din Europa Occidentală o multitudine de forme noi de manifestare a religiosului, de proveniență iudeo-creştină şi extrem-orientală. Este vorba despre *Biserica Unificării, Societatea internațională pentru conştiința lui Krishna, Biserica Scientologică, Misiunea luminii divine, Meditația Transcedentală, Copiii lui Dumnezeu, Familia iubirii, Fundația Rajneesh*, etc. Diac. P.I. David, *Sectologie*, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Tomisului, Constanța, 1998, p.242-245.

dezinstituționalizare. Instituțiile sociale sunt percepute ca distante, coercitive şi extrinseci, pretinzându-şi un primat al semnificațiilor obiective asupra semnificațiilor subiective. Pierderea plauzibilității şi legitimării instituțiilor se datorează cosmopolitismului în general şi cosmopolitismului religios în special, caracteristic civilizației occidentale din societatea post-modernă, în care se tinde spre o religiozitate psihologică şi o transreligiozitate, ca o căutare mai mult a sensului vieții, decât a adevărului religios în sine.

Poezii

Gabriel Karol Iakab
Şcoala cu claselel I-VIII Remetea

Cine vrea să fie rege?

Cine vrea să fie rege?
Cine vrea a fi-mpărat?
Să ai grijă cum ți-i drege
Sufletul…, Cui ți l-ai dat!

Vezi să fii Folos oştirii,
Oamenilor să fii Dar,
Să le fii chemarea Firii
Şi dumnezeiescul Har!

Să Respecți Respectul lumii,
Să Iubeşti Iubirea Bună
Şi s-arunci în colbul humii
Ce-ți ştirbeşte-a ta Cunună!

Fii tu – Primul – cel din urmă,
Şi le dă întâietate
Celor care-ți sunt în turmă,
Îndrumându-i întru toate!

Tu pe cap pune-ți Coroana
Cea bătută-n Adevăr,
Iar pe umeri ia Dulama
Unității de popor!

Ține-n mâna ta cea Dreaptă
Paloşul Justeții Bune,
Și Credința ta cu Faptă
Se va-mpodobi în lume!

Iar în stânga, cu Dreptate,
Nimiceşte urâciunea,
Nu lăsa ca negre şoapte
Să sfărâme Uniunea!

Tu cu-ai tăi să fiți doar Una!
Una să fiți şi cu Cerul
Și pe veci păstrați Cununa
Care sfarmă efemerul!

(2001)

Creştin

Greu mai este să fii om, dar mai greu să fii creştin,
Căci Hristos ne-a dat povara s-avem sufletul blajin!
Iar în zilele acestea e din ce în ce mai greu
Ca să fii blajin la suflet când la toate ai un zeu.

Azi, creştin, e doar un nume, un cuvânt îmbătrânit
Ce îl poartă unii oameni într-un suflet ofilit.
Un creştin îl poți cunoaşte după fapta săvârşită,
După vorba care-i iese de pe-o limbă umilită.

Dacă mulți ar şti ce-nseamnă ca să fii astăzi creştin,
Ar fugi de la născare, ca de-o cupă de pelin.

(2001)

Ce bine e!

Ce bine e când e Lumină,
Ce bine e când se Pogoară!
Ce bine e când e Căldură,
Ce bine e când te-nconjoară!

Adu-ți aminte de acestea
Când toți ai tăi te-au părăsit,
Când toți trag pleoapele uitării
Pe ceea ce tu ai iubit!

Când toți doresc să te alunge,
Împovărându-te cu greu;
În toată-acea singurătate
Cu tine este Dumnezeu!

Căci El este Lumina care,
Pe tine, tainic, se Pogoară;
Căci El este Căldura care,
A ta inimă o-nconjoară!

Și dacă-L ai pe El în tine,
Precum El Însuși ți se-arată,
Nici bezna răului satanic
Nu te va-ncinge, niciodată!

(2001)

Norme tehnice de redactare a materialelor destinate publicării în revista „Dascălul creştin”

Materialele şi studiile trimise spre publicare trebuie să fie în conformitate cu normele ştiinţifice în vigoare.

Nu se vor publica materiale fără note bibliografice, bibliografie sau cu citări eronate.

Materialele pentru publicare vor fi înmânate membrilor colectivului de redacţie pe suport electronic (dischetă, stick, CD) sau vor fi trimise prin e-mail la adresa: dascalul.crestin@yahoo.com.

Pentru culegerea materialului se va utiliza editorul de texte Microsoft Word.

Nu se acceptă lucrările culese fără diacritice.

Setarea paginii: format A4, având următoarele margini: sus – 2 cm; jos – 2 cm; stânga – 2 cm; dreapta – 2 cm.

Textul de bază va fi cules cu fontul Times New Roman, corp 12, justify, la un rând şi jumătate (1.5 lines), iar notele bibliografice cu fontul Times New Roman, corp 10, la un rând (single); titlul cu fontul Times New Roman, corp 14, centrat (center), îngroşat (bold), iar numele şi prenumele autorului vor fi trecute la un rând sub titlu cu font Times New Roman, corp 12, aliniat la dreapta (align right), înclinat (italic). Sub numele autorului se va trece instituţia de învăţământ la care autorul activează cu fontul Times New Roman, corp 12, aliniat la dreapta (align right).

Paragrafele se vor distinge prin indentarea primului rînd, nu prin distanţare de paragraful anterior.

Indentarea primului rând al paragrafului se va face cu tab, nu cu spaţii.

Semnele de punctuaţie (. , ; : ! ? …) nu vor fi precedate de spaţiu, dar vor fi urmate de spaţiu.

Dupã ghilimelele şi parantezele de deschidere nu se introduce spaţiu; ghilimelele vor fi „…“.

Pentru inserarea fracţiilor, formulelor matematice, ecuaţiilor, folosiţi editorul de ecuaţii al Microsoft Word.

Notele bibliografice vor fi inserate cu comanda *Insert Footnote* şi vor apărea la subsolul paginii. La finalul studiului nu se va mai indica bibliografia folosită, deoarece lucrările folosite apar în cadrul notelor de la subsol.

Notele bibliografice vor avea următorul format:

- Pentru cărți:
  - Prenumele şi numele autorului,
  - Titlul lucrării (scris cu caractere italice)
  - Volumul (dacă este cazul)
  - Ediția lucrării (dacă e cazul)
  - Traducătorul cărții
  - Editura la care apare cartea
  - Localitatea şi anul apariției cărții
  - Pagina citată

Exemplu:

Henri-Irénée Marrou, *Biserica în antichitatea târzie (303-604),* ed. a II-a, trad. Roxana Mareş, Ed. Teora, Bucureşti, 1999, pp. 26-30.

- Pentru articole şi studii:
  - Prenumele şi numele autorului
  - Titlul articolului sau studiului (scris cu caractere italice)
  - Numele revistei în care apare articolul sau studiul
  - Numărul revistei şi anul apariției
  - Editura, localitatea şi anul apariției publicației
  - Pagina citată

Exemplu:

Bogdan Popescu, *Simfonia bizantină. Eusebiu de Cezareea şi Sfântul Ioan Hrisostom,* în Orizonturi teologice, anul III, nr. 4/octombrie-decembrie 2002, Ed. Universității din Oradea, Oradea, 2002, p. 179.

Precizarea paginii: „p.“ când este vorba despre o singură pagină, „pp.“ când este vorba despre mai multe. Indicațiile în latină (*idem*, *op. cit.*, *ibidem*, *sqq.* etc.) vor fi trecute cu caractere italice.

În redactarea materialelor va fi folosit sistemul ortografic cu „â“ şi „sunt“, precum şi normele ortografice impuse de *Dicționarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

Lista de abrevieri uzuale:

cf. = confer (compară)

e.g. = exempli gratia (de exemplu)

ed. (ediția, editor; plural: eds)

et al. = et alii (şi alți autori)

sq./sqq. = sequens (și pagina/paginile următoare)

ibid. = ibidem (în acelaşi loc; se foloseşte într-o trimitere care urmează imediat după o altă trimitere la aceeaşi operã; este urmată de numărul paginii la care se trimite)

id. = idem (acelaşi; se foloseşte într-o trimitere care urmează după o alta în care s-a folosit *ibid*., atunci cînd se trimite la aceeaşi operă, aceeaşi pagină; nu mai este urmată de numărul paginii)

i.e. = id est (adică)

infra (mai jos)

ms. = manuscriptum (manuscris; plural: *mss.*)

op. cit. = opere citato (opera citată)

loc. cit. = loco citato (similar cu *op. cit.*, dar folosit numai atunci cînd trimiterea este la aceeaşi pagină ca în trimiterea anterioară)

passim (pe alocuri)

supra (mai sus)

vol. (volumul, volumele)

Semnatarii studiilor îşi asumă responsabilitatea pentru conținutul acestora!